

"Tko vjeruje u Njega, ne osuđuje se". Mjesto i značenje suda u Ivanovom evanđelju

Doljankić, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:716446>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

»TKO VJERUJE U NJEGA, NE OSUĐUJE SE«

Mjesto i značenje suda u Ivanovu evanđelju

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. s. Silvana Fužinato Studentica: Sanja Doljankić

Đakovo, 2020.

Sadržaj

Sažetak	4
Summary	5
Uvod.....	6
1. Uporaba i značenje pojma »sud« u Svetome pismu	7
1.1. »SUD« U STAROME ZAVJETU	7
1.2. »SUD« U NOVOME ZAVJETU	7
2. Uporaba i značenje pojma »sud« u Evanđelju po Ivanu	9
2.1. POVIJESNO OKRUŽENJE NASTANKA EVANĐELJA PO IVANU	9
2.2. STRUKTURA I LITERARNE ZNAČAJKE EVANĐELJA PO IVANU.....	10
2.2.1. <i>Struktura</i>	11
2.2.2. <i>Literarne značajke</i>	11
2.2.3. <i>Dualizam</i>	12
2.2.4. <i>Nesporazumi</i>	13
2.2.5. <i>Delimitacija i jedinstvo teksta</i>	14
3. Ivanovo shvaćanje posljednjih stvari	15
3.1. »VEĆ, ALI JOŠ NE«	15
3.2. SUD SVJETLOSTI (Iv 3, 1-21).....	18
3.2.1. <i>Literarni kontekst Iv 3, 1-21</i>	18
3.2.2. <i>Struktura Iv 3, 1-21</i>	19
3.2.3. <i>Egzegetsko-teološka analiza Iv 3, 1-21</i>	23
3.2.3.1. <i>Uvod (Iv 3, 1-2a)</i>	23
3.2.3.2. <i>Dijalog između Isusa i Nikodema (Iv 3, 2b-21)</i>	25
a. <i>Znamo da si od Boga došao (Iv 3, 2b-3)</i>	25
b. <i>Kako se čovjek može roditi kad je star? (Iv 3, 4-8)</i>	26
c. <i>Kako se to može zbiti? (Iv 3, 9-21)</i>	27
3.3. SUD SINA ČOVJEČJEGA (Iv 9, 1-41)	33
3.3.1. <i>Literarni kontekst Iv 9, 1-41</i>	33
3.3.2. <i>Struktura Iv 9, 1-41</i>	35
3.3.3. <i>Egzegetsko-teološka analiza Iv 9, 1-41</i>	40
3.3.3.1. <i>Ozdravljenje slijepca od rođenja (Iv 9, 1-7)</i>	40

3.3.3.2. Ispitivanje susjeda (Iv 9, 8-12)	41
3.3.3.3. Ispitivanje farizeja (Iv 9, 13-17)	42
3.3.3.4. Svjedočanstvo roditelja (Iv 9, 18-23)	43
3.3.3.5. Svjedočanstvo slijepca od rođenja (Iv 9, 24-34)	43
3.3.3.6. Objava optuženika i vjera svjedoka (Iv 9, 35-38)	44
3.3.3.7. Osuda optuženoga (Iv 9, 39-41)	46
3.4. SUD RIJEČI (Iv 12, 37-50)	47
3.4.1. <i>Literarni kontekst Iv 12, 37-50</i>	47
3.4.2. <i>Struktura Iv 12, 37-50</i>	48
3.4.3. <i>Egzegetsko-teološka analiza Iv 12, 37-50</i>	51
3.4.3.1. Nevjera Židova (Iv 12, 37-43)	51
3.4.3.2. Sud riječi i posljednji poziv na vjeru (Iv 12, 44-50)	53
Zaključak	55
Bibliografija	56

Sažetak

»TKO VJERUJE U NJEGA, NE OSUĐUJE SE«

Mjesto i značenje suda u Ivanovu evanđelju

Motiv koji nas je usmjerio prema izabranoj temi rada jest zamijećena zaboravljenost teme suda u teologiji koja je u povijesti dugo vremena bila povezana s kulisom straha i nejasnoće. Temeljni se doprinos rada, dakle, sastoji u pokušaju vraćanja i razumijevanja suda kao teološke teme u svjetlu mjesta i značenje suda u Ivanovom evanđelju. Rad je strukturiran u tri dijela. U prvom dijelu rada prikazat ćemo uporabu i značenje pojma »sud« u Svetome pismu, te njegov povijesni razvoj, kako u Starom, tako i u Novom zavjetu. U drugom dijelu rada prikazat ćemo uporaba i značenje pojma »sud« u Ivanovu evanđelju, s naglaskom na povijesno okruženje, strukturu te literarne značajke Ivanova evanđelja koje će nam biti svojevrsni uvod treći i najvažniji dio rada. Treći dio, dakle, donosi detaljniju egzegetsko-teološku analizu odabranih ulomaka u kojima se prikazuju temeljne značajke suda prema Ivanovom evanđelju: sud Svjetlosti (Iv 3, 1-21), sud Sina Čovječjega (Iv 9, 1-41) i sud Riječi (Iv 12, 37-50). Time želimo doprinijeti razumijevanju misli Ivanove poruke i shvaćanju konačnoga suda, kao iznova dolazećeg dana s kojim čovjek u vjeri susreće uskrslog i proslavljenog Gospodina te zadobiva život.

Ključne riječi: sud, Ivanovo evanđelje, vjera, spasenje, Isus Krist, život vječni

Summary

»WHOEVER BELIEVES IN HIM IS NOT CONDEMNED«

The place and meaning of judgment in the Gospel of John

Motiv which led us toward chosen topic of the paper is the observed forgetfulness of the theme of judgment in theology, which in history has long been associated with a backdrop of fear and ambiguity. The fundamental contribution of the work, therefore, consists in attempting to restore and understand judgment as a theological theme in the light of the place and meaning of judgment in the Gospel of John. The paper is structured in three parts. In the first part of the paper we will present the use and meaning of the term »judgment« in the Bible, its historical development, both in the Old and New Testaments. In the second part of the paper we will show the use and meaning of the term »judgment« in John's Gospel, with emphasis on the historical environment, structure and literary features of John's Gospel which will be a kind of introduction to the third and most important part of the paper. The third part, therefore, provides a more detailed exegetical-theological analysis of selected passages in which the basic features of the judgment according to John's Gospel are presented: the judgment of Light (Jn 3: 1-21), the judgment of the Son of Man (Jn 9: 1-41) and the judgment of the Word. Jn 12, 37-50). In this way we want to contribute to the understanding of the thought of John's message and to the understanding of the final judgment, as a new day coming with which a man in faith meets the risen and glorified Lord and gains life.

Keywords: *judgment, John's gospel, faith, salvation, Jesus Christ, eternal life*

Uvod

Motiv i značenje suda u Ivanovu evanđelju tema je ovoga diplomskoga rada. Kako i sam naslov govori, cilj rada je istraživanje temeljnih literarnih značajki pojma »sud« i njegov povijesni razvoj, te egzegetsko-teološka analiza odabranih ulomaka Ivanova evanđelja koji predstavljaju temeljne značajke suda prema Ivanovu evanđelju: sud Svjetlosti (Iv 3, 1-21); sud Sina Čovječjega (Iv 9, 1-41) i sud Riječi (Iv 12, 37-50). U njima evanđelist otkriva što je čovjeku potrebno da zadobije život vječni, koji je to ključ kojim može izbjeći Božju osudu i koje su posljedice odbacivanja Krista i njegove spasenjske Riječi.

Prema tome, rad se sastoji od tri temeljna dijela. U prvom dijelu rada prikazat ćemo razvoj, uporabu i značenje pojma »sud« u Novome i u Starome zavjetu, na kojemu Ivan gradi svoje poimanje posljednjih stvari.

Drugi dio rada posvećen je analizi povijesnog okruženja u kojemu ćemo pokušati otkriti razloge zbog kojih je Ivanovo evanđelje, u odnosu na sinoptička, više teološko i zašto je u njegovu evanđelju više naglašen govor o vječnosti negoli o vremenitosti. U tom svjetlu analizirat ćemo, nadalje, uporabu i značenje pojma »sud« u Ivanovu evanđelju.

U trećem i najvažnijem dijelu, u svjetlu prethodnih istraživanja, pristupit ćemo detaljnijoj egzegetsko-teološkoj analizi prethodno navedenih ulomaka, posvećujući posebnu pozornost posebnosti poruke koju evanđelist Ivan upućuje svojoj zajednici, u vidu ohrabrenja, ali i upozorenja za vlastite riječi i djela, na temelju kojih će biti suđeni već sada i ovdje, a onda dakako i u posljednjem susretu sa Sinom Čovječjim, tj. u dan konačnog suda kada Krist ponovno dođe u svoj svojoj slavi.

1. Uporaba i značenje pojma »sud« u Svetome pismu

1.1. »SUD« U STAROME ZAVJETU

Način na koji Novi zavjet poima sud razumljiv nam je samo u odnosu na njegov prethodni razvoj. U Starom zavjetu za pojam »suditi« upotrebljavao se korijen hebrejskog glagola *šāfaṭ* koji redovito znači »suditi«, ali koji može poprimiti i prošireno značenje. Primjerice *šōfēṭ* predstavlja upravitelja koji vodi narod (usp. Dn 9, 12). To su većinom bili izraelski suci koji su brinuli da pravednost vlada u društvu i koji su imali ulogu izricanja presude (*mišpāṭ*) koja određuje svačije pravo ili ga u slučaju povrede iznova uspostavlja. Takva sudska djelatnost izražena je uporabom korijena hebrejskih glagola *šāfaṭ* i *dīn*. Nju su vršili Mojsije i starješine koje su mu pomagale (usp. Izl 18, 13-26), kraljevi (usp. 2 Sam 15, 1-6; 1 Kr 3, 16-28), Samuel (usp. 1 Sam 7,16 – 8, 3), svećenici (usp. Pnz 16, 18; 17, 8-13) i dr.¹

No, budući da je Bog tvorac i zaštitnik prava on je vrhovni sudac u Izraelu. On se u Svetome pismu opisuje kao zatorni sudac u slučajevima prekršenog prava. Tako primjerice u Knjizi proroka Danijela (7, 26) tumačeći san o četiri nemani anđeo mu govori: »Tada će sjesti Sud, vlast mu oduzeti, razoriti, sasvim uništiti.« Božji zahvat posebice se očekivao u takozvani »Dan Jahvin«, tj. dan suda i pobjede za one koji su mu ostali vjerni.² U »Dan Jahvin«, Bog – vrhovni sudac – kaznit će svaku nepravdu i uspostaviti spasenje Izraela i svih ljudi (usp. Iz 2, 2-4). Tako očekivanje suda svijeta temelji se na starozavjetni doživljaj Boga, a oslikavanje kozmičkih popratnih pojava upućuje na utjecaj staroistočnjačkih religija.³

1.2. »SUD« U NOVOME ZAVJETU

Riječ koja se upotrebljava za sud u Novome zavjetu dolazi od grčkog glagola *krinō* (imenica *krima*), koja u Svetome pismu ima višestruko značenje: »podnijeti«, »odabrati«, »odlučiti«, »suditi«, »vjerovati« i dr.⁴ Izvedenica joj je pojam *krisis* koji predstavlja odluku (suca), krizu (u bitci, bolesti i dr.). Također označava razdvajanje i razilaženje, spor. Osoba koja donosi odluku

¹ J. CORBON, P. GRELOT, Sud, u: X. LÉON-DUFOUR i dr. (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1993., 1289-1298., ovdje 1290.

² Sud, u: *Biblijski leksikon*, Zagreb, 1996., 305.

³ M. MOHRDIEK, Sud svijetu, u: A. GRABNER-HAIDER (ur.), *Praktični biblijski leksikon*, Zagreb, 1997., 401-402., ovdje 401.

⁴ R. AMERL, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta*, Zagreb, 2000., 106.

naziva se *krites*: kritičar ili sudac, dok bi složeni glagol *katakrinō* značio »osuditi nekoga«. Imenica *katakrisis* koja označava »osudu« i *katakrima* koja predstavlja kaznu i osudu usko su povezane. U *Septuaginti* (grčkom prijevodu Staroga zavjeta) glagol *krinō* je stekao značenje koje je izvan redovne grčke uporabe, a koja je povezana s hebrejskim glagolom *dīn* koji znači ne samo »suditi« nego i »kazniti«, »osvetiti« i »pribaviti pravdu za osobu« (usp. Post 15, 14; 30, 6). No, uglavnom se glagol *krinō* u *Septuaginti* upotrebljavao za pravne pojmove. Značenje u kojem se taj pojam uporabljuje u Novome zavjetu je »suditi«: bilo s Bogom ili čovjekom kao subjektom ili u službenom/osobnom smislu. No, teološki je najvažnija upotreba ovoga pojma za božanski sud.⁵

Također grčka imenica *krima* koristi se za pojam božanskog suda koji se u Novom zavjetu upotrebljava u opisu Isusa koji donosi sud (usp. Iv 9, 39), Božje aktivnosti kao suca koja započinje s Crkvom (usp. 1 Pt 4, 17) te budućnosti i vječnoga suda koji su u njegovim rukama (usp. Heb 6, 2). Slično tome, pojam *krisis* upotrebljava se za Božji ili Kristov sud (usp. Iv 5, 30) ili sudnji dan (usp. Mt 10, 15; Iv 4, 17). Božanski sud donosi sa sobom razdvajanje kao i uništenje (usp. Iv 3, 19; Heb 10, 27). Oni koji slušaju Kristovu riječ i vjeruju u njega neće biti osuđeni (Iv 5, 24), dok će oni koji su činili zlo izići na uskrснуće osude (usp. Iv 5, 29).⁶

Božanski sud često uključuje i ideju kazne, kao što možemo vidjeti u Ivanovu evanđelju (usp. Iv 3, 17-18) i Pavlovim poslanicama (usp. Heb 10, 30; Rim 2, 12). No, glavna karakteristika Božje osude jest da je ona brza i pravedna. Prema tome, i princ ovoga svijeta bio je osuđen i upravo ta božanska osuda je izražena pojmovima *katakrinō* i *katakrima*. Riječ je o pojmovima kojima se opisuje kako je Bog poslao svoga Sina na zemlju u obličju grješnog tijela i osudio grijeh u tijelu (usp. Rim 8, 4). Baš kao što je u Starom zavjetu sva presuda pripisana Bogu, tako je i u Novom zavjetu sve ljudsko presuđivanje i kazna stajalo u širem kontekstu Božjeg suverenog suda. To načelo je izraženo s najvećom jasnoćom u Evanđelju po Mateju 7, 1: »Ne sudite ili ćete biti suđeni.«

U židovstvu Isusova vremena, iščekivanje Božjeg suda bilo je poimano u eshatološkom smislu i bilo je opća pojava, iako mu konkretno predočavanje nije bilo upotpunosti jednoliko i smisljeno. Ivan Krstitelj se pozivao na ideju suda kada je govorio svojim slušateljima o srdžbi koja će doći

⁵ G. W. BROMILEY, *Krinō*, u: G. KITELL, G. FRIEDRICH (ur.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Grand Rapids, 1965., 469.-473., ovdje 469.

⁶ V. D. VERBRUGGE, *Judgment*, u: ISTI, *New International Dictionary of New Testament Theology: New International Dictionary of New Testament Theology: Abridged Edition*, Michigan, 2003.

ukoliko se ne pokaju za svoje grijehе i ne prime njegov krst (usp. Mt 3, 7-12). No, koliko god nam se njegov govor nadovezivaо na ideju suda, tek s Isusovim propovjedanjem, a kasnije i apostolskim se ozbiljno mijenjaju datosti jer se Kristovim dolaskom na zemlju mijenja čitava situacija i započinju posljednja vremena. Eshatološki sud se već ostvaruje iako se treba čekati ponovni Kristov slavni povratak da ga izvrši u punini.⁷

2. Uporaba i značenje pojma »sud« u Evanđelju po Ivanu

2.1. POVIJESNO OKRUŽENJE NASTANKA EVANĐELJA PO IVANU

Nakon istraživanja podrijetla, uporabe i značenja pojma »sud« u Svetome pismu, u nastavku ćemo se osvrnuti na povijesnu pozadinu u kojoj je evanđelist Ivan živio i djelovao i koja je utjecala na njegovu uporabu i razumijevanje suda.⁸ Čitajući evanđelja s lakoćom ćemo uočiti da je okruženje nastanka i razvoja teološke misli u Ivanovu evanđelju drugačije negoli kod sinoptika. Ivanovo evanđelje vjerojatno je bilo posljednje evanđelje koje je napisano i koje je kružilo u zajednicama, iako definitivno pripada prvom stoljeću. Radnja u Evanđelju se odvija između 27. i 36. godine kada je Poncije Pilat smijenjen s dužnosti naredbom Cezara Tiberija. To evanđelje najvjerojatnije je napisano u vrijeme kada su Crkvu sačinjavali kršćani druge i treće generacije, kojima je bila potrebna detaljnija pouka o Isusu i nova obrana za apologetičke probleme koje je donijelo otpadništvo unutar Crkve i sve veća opozicija izvana.⁹

Već u samom proslovu neki autori vide utjecaj helenizma u Ivanovoj uporabi pojma *Logos*, koji se često može naći kod grčkih filozofa. Isto se može uočiti i u uporabi grčkog pojma *Rabbi*. Uporaba tih pojmova nedvojbeno svjedoči da je Ivan pisao svoje evanđelje za ljude koji nisu isključivo bili Židovi. Zanimljivo je zamijetiti da su u prvom stoljeću svi obrazovani ljudi barem donekle bili upoznati s helenističkom misli. Neki znanstvenici smatraju da se ti pojmovi posebice odnose na Filonove tekstove. Čini se da je on imao dosta velik utjecaj u helenističkom judaizmu. Stoga mnogi upravo u uvodu Ivanova evanđelje vide podudaranosti s Filonom.¹⁰ Također dio stručnjaka smatra da je prava pozadina Ivanova evanđelja zapravo gnosticizam, a katkada se i njega ograničava

⁷ Usp. J. CORBON, P. GRELOT, *Sud*, 1294.

⁸ L. MORRIS, *Ivan. Tumačenje Evanđelja po Ivanu*, Novi Sad, 1988., 68.

⁹ Usp. K. L. BARKER, J. R. KOHLENERGER III, *The Expositor's Bible Commentary*, Hardcover – Abridged, 2004., 544.

¹⁰ L. MORRIS, *Ivan*, 68.

pojmom mandaizma (gnostici nekršćanskoga tipa, dok se ostali gnostici promatraju kao kršćanske hereze). Mandaiste često navode za primjer kako gnosticizam nije kršćanskoga podrijetla, jer sve ostale gnostičke struje prepoznamo kao kršćanske hereze. Stoga su mandaisti gnostici nekršćanskoga tipa koji se često navode kao dokaz da gnosticizam nije kršćanskoga podrijetla. Neki pak idu dalje tvrdeći da Ivanovo evanđelje ima smisla tek kada se gleda kroz ovakvu pozadinu, no to je ipak vrlo teško zbog različitog vremenskog perioda u njihovu nastanku.¹¹

Ono što je također predstavljalo veliki teološki i filozofski problem, najviše sa Židovima, jest razumijevanje Kristove osobe koje je ovisilo o svjedočenju njegovih suvremenika. Doktrinalne varijacije su se počele pojavljivati, a neke tvrdnje osnovnih kršćanskih istina bile su dovedene u pitanje. Stoga Ivan u svom predočavanju govori o tradicionalnoj tvrdnji o preegzistenciji i u Isusu pokazuje slavu Očevu, onu slavu uskrsnuća koja je već prisutna sada na zemlji kroz njegova znamenja što ih čini za vrijeme svoga javnog djelovanja.¹² Dakle, bilo je potrebno novo predstavljanje kako bi se odgovorilo na pitanja promjenjivih vremena (usp. Iv 20, 31). Ivanovo evanđelje je, dakle, više teološko naspram sinoptika. Iako nije nužno manje židovsko, ono ima širi apel na rastuće kršćansko iskustvo i na širu pogansku strukturu od ostalih. Četvrto evanđelje sadrži malo podataka o općim povijesnim događanjima, te se više odnosi na službu Ivana Krstitelja (usp. Iv 1, 19-37; 3, 22-36; 4, 1), Herodovu obnovu hrama (usp. Iv 2, 20), osobu Poncije Pilata (usp. Iv 18, 20; 19, 16) i sl. Čini se da se evanđelist više bavi vječnošću negoli vremenom.¹³ Sve u svemu, Ivanova pozadina je prije svega prva kršćanska Crkva. Osnovne Ivanove ideje predstavljaju ujedno i temeljne kršćanske ideje. Ivanovo evanđelje je autentičan kršćanski dokument koji je, da bi se shvatio njegov smisao, potrebno analizirati zajedno s ostalim novozavjetnim tekstovima.¹⁴

2.2. STRUKTURA I LITERARNE ZNAČAJKE EVANĐELJA PO IVANU

U svjetlu povijesnog konteksta nastanka i razvoja Evanđelja koje je utjecalo na njegovu teološku misao, u nastavku ćemo se osvrnuti na strukturu i, za našu temu, najznačajnije literarne značajke

¹¹ Usp. *isto*, 69.

¹² X. LÉON-DUFOUR, Isus Krist, u: ISTI i dr. (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 41993., 348-363., ovdje 361.

¹³ K. L. BARKER, J. R. KOHLENBERGER III, *The Expositor's Bible Commentary*, 544.

¹⁴ L. MORRIS, *Ivan*, 70.

Ivanova evanđelja koja se bitno razlikuje od sinoptičkih, po stilu i po sadržaju, što će nam pružiti jasniji pogled u bit Ivanove teološke poruke.

2.2.1. *Struktura*

Ivan strukturira svoje evanđelje na dva načina. Prvo, Ivan iznosi svoju priču o Isusu u narativnom i kronološkom slijedu, gdje narativne studije skreću pozornost na dijakroničke značajke kao što su zaplet, promjena postavki, te razvoj karaktera. Drugo, Ivan stvara pripovijest sa sinkrološkom strukturom gdje sve teme kruže, ulaze i izlaze iznova i iznova kroz evanđelje. Iako postoji narativni slijed Ivanova evanđelja, taj niz je sastavljen od niza epizoda koje u velikoj mjeri mogu biti samostalne. Svaka epizoda uključuje većinu ili čak sve teme i svaka se tema sastoji od zbirke riječi, doba i motiva koji se provlače kroz čitavo evanđelje. Iako svaka tema dobije na svojoj težini Ivanovom uporabom ponavljanja i raznolikosti, teme se jedva mijenjaju u odnosu na njihove pojmove koji su uvedeni u samom Prologu. Teme se kroz evanđelje isprepliću s drugim temama kako bi se razvio višeslojni razvoj glavnih tema koje se odnose na spasenje.¹⁵

Postoji također tradicionalna podjela evanđelja na dva glavna dijela: Knjigu znakova (Iv 1, 19 – 12, 50) i Knjigu slave (Iv 13, 1 – 20, 31). Knjiga znakova opisuje znamenja koja je Isus činio po Galileji i Judeji. Knjiga slave govori o Isusovim događajima posljednjih dana u Jeruzalemu. Ona započinje posljednjom večerom koju je Isus imao sa svojim učenicima, a završava Isusovim uskrsnućem i ponovnim posjetom učenicima.¹⁶

2.2.2. *Literarne značajke*

Ivanovo evanđelje napisano je grčkim stilom koji je vrlo individualan. Rudolf Bultmann navodi kako Ivanov stil pokazuje izrazit semitski karakter, koji nije toliko uočljiv kod sinoptika. Prema njegovu mišljenju to nas svakako ne bi trebalo dovesti do zaključka da je Ivanovo evanđelje prevedeno iz izvorno aramejskog sastava na grčki jezik, jer se nigdje u uredničkim odjeljcima evanđelja ne mogu pronaći bilo kakve pogreške u prijevodu. Samim time Bultmann zaključuje da je Ivanovo evanđelje bez sumnje napisano na grčkom jeziku, ali da je autorski grčki obojan semitskom bojom. Što je možda razlog tome da je živio na dvojezičnom području.¹⁷ U velikoj mjeri

¹⁵ R. J. PAINTER, *The Gospel of John. A Thematic Approach*, Oregon, 2010., 4.

¹⁶ J. SCHUBERT, *The Gospel of John. Question by Question*, Oregon, 2016., 11-12.

¹⁷ R. BULTMANN, *The Gospel of John. A commentary*, Philadelphia, 1971., 3.

Ivanovo evanđelje podsjeća na 1., 2. i 3. Ivanovu poslanicu. Inače ukoliko evanđelje ne bi uspoređivali s poslanicama stajalo bi samo u Novome zavjetu i ne bi ga bilo lako karakterizirati. Grčki jezik, po suvremenim standardima nije niti dobar, niti loš. Izbjegavaju se solecizmi kao i sve druge karakteristične suptilnosti grčkoga jezika.

Unatoč tim nedostacima Ivanovo evanđelje i njegova poruka ostaju ne samo jasni, nego i dojmljivi. Nabijeni su ponavljajućim naglascima i svečanim dostojanstvom koje je prisutno čak i u prijevodu. Ivanov rječnik je vrlo skroman, ali se čak i toliko njegovih najčešće korištenih riječi rijetko pojavljuju u sinoptičkim evanđeljima. Unatoč malom vokabularu, čitatelj nikada ne stječe dojam da je riječ o lošem piscu.¹⁸ Pojmovi poput »svjetlost«, »život«, »vjerujte«, »svjedočite«, »istina«, »ljubav« i dr. pojavljuju se u cijelom Evanđelju pa čak i u Ivanovim poslanicama. Ivan se služi ponavljanjem tih pojmova kako bi stvorio ugodno okruženje za nove čitatelje Evanđelja jer se susreću s različitim postavkama tijekom cijelog djela. Ivanova poruka, međutim, daleko je od pojednostavljene. Jednostavni jezik konfiguriran je na način koji vodi do višestrukih slojeva.¹⁹

2.2.3. Dualizam

Stoga je jedna od najprepoznatljivijih značajki Ivanova evanđelja upravo *dualistički jezik*, ili točnije, jezik koji je obilježen uporabom suprotnih pojmova koji očituju Ivanovo shvaćanje svijeta i čovjeka. Postoje dva područja ili dvije silnice koje stoje u potpunoj isključivosti jedna nasuprot druge, što je izraženo sljedećim parovima: *svjetlo – tama, život – smrt, sloboda – ropstvo, dolje – gore, Bog – đavao* i sl. Svako čovjekovo djelovanje je pod utjecajem jedne od tih silnica, te je i ono izraženo različitim pojmovima koji se suprotstavljaju (*voljeti – mrziti, djelovati istinito – činiti zlo* i dr.); dok pripadnost jednoj od ovih strana ujedno izražava pretpostavku o njegovom podrijetlu (npr. *biti rođen iz...*).²⁰ Dakle, svaka tema ima pozitivan fokus kao svoj glavni atribut, ali pozitivna strana je uvijek olako postavljena zbog njezine suprotnosti. Jednostavno to možemo objasniti sljedećim primjerom: dok je Isusovo podrijetlo od Boga (i onih koji vjeruju u njega), podrijetlo

¹⁸ Usp. C. K. BARRETT, *The Gospel according to John*, London, 1955., 5-7.

¹⁹ R. J. PAINTER, *The Gospel of John*, 1-2.

²⁰ Usp. F. PORSCH, *Ivanovo evanđelje*, Zagreb, 2002., 31.

onih koji ne vjeruju je đavao; jedni se rađaju odozgo, drugi odozdo; prvi hodaju u svjetlu, drugi u tami; prvi imaju život, drugi smrt.²¹

Prijelaz iz jednog područja u drugi moguć je jedino uz pomoć *vjere*, a vjera je dar i djelo od Boga, točnije njegova Duha. Stoga samo onaj koji je rođen »iz Duha«, tj. »odozgo« može imati udjela u božanskom životu. Ono što Ivan snažno naglašava jest upravo činjenica da je svakom čovjeku dana mogućnost da zadobije istinski život, te da je jedini uvjet za to vjera u Krista i pokajanje za učinjena zla djela. U Ivanovom dualizmu radi se o odluci između života i smrti, vjere i nevjere. Bog je poslao svoga Sina ne da sudi ljudima, nego da im donese istinski život.²²

2.2.4. *Nesporazumi*

Nužna posljedica Ivanova dualizma je nesporazum koji predstavlja drugu značajku Ivanova evanđelja. Poznato nam je da se nerijetko Isus susretao sa sugovornicima koji jednu riječ, ili jedan izraz nisu shvatili u onom smislu u kojemu je Isus želio. Naime, shvaćali su ga doslovno ili u previše materijalnom, odnosno ovozemaljskom smislu. Najčešće je riječ o govorima koji imaju dvostruko značenje. Jedno značenje odnosilo se na »normalan«, naravni smisao, dok se drugo odnosilo na dublji, teološki smisao poruke. Najbolji primjer nesporazuma nalazimo u Isusovu susretu i razgovoru s Nikodemom (Iv 3) koji ćemo detaljnije analizirati u nastavku rada.

U tim nesporazumima Isus i njegovi sugovornici istovremeno se nalaze na različitim stranama. Samo po svom biću srodni vjernici mogu razumjeti smisao poruke koju Isus donosi, dok nevjernici ostaju zatvoreni, te im poruka ostaje neshvatljiva i nedostupna. Isus nikome ne tumači njihova kriva shvaćanja, nego svakoga od njih stavlja pred odluku vjere. U svezi nesporazuma važno je imati u vidu i Ivanovu zajednicu, koja je vjerojatno živjela u relativnoj zatvorenosti i kojoj je prijetio pritisak neprijateljskog svijeta, te je zbog takvih uvjeta razvila svoj »poseban jezik za sve one koji se nalaze unutra«, tzv. *socioelekt*, kojeg su mogli razumjeti doista samo oni koji su prosvjećeni.²³

²¹ R. J. PAINTER, *The Gospel of John*, 4.

²² F. PORSCH, *Ivanovo evanđelje*, 32.

²³ Usp. *isto*, 32-33.

2.2.5. Delimitacija i jedinstvo teksta

Čitajući Ivanovo evanđelje možemo primijetiti da tekst ne teče uvijek podjednako glatko. Samim time dovodi se u pitanje samo autorstvo Ivanova evanđelja. Uz autorstvo Ivanova evanđelja pojavljuju se još dva pitanja. Prvo, mogu li se u Ivanovim tekstovima prepoznati stariji izvori koje je koristio? Drugo, radi li se možda o više puta prerađivanom tekstu? Činjenica je da se kritički osvrt na tekst Ivanova evanđelja dogodio relativno kasno. Ivan Dugandžić navodi da je razlog tome najvjerojatnije jer su pristaše njemačkog idealizma to evanđelje jako cijenili i smatrali ga nedodirljivim.²⁴ Stoga se prvi krug istraživanja uglavnom odnosio na pitanje odnosa Ivanova evanđelja prema sinoptičkoj predaji, njihove sličnosti i razlike, dok se u pitanje mogućeg problema samog teksta Ivanova evanđelja nije ulazilo. No u posljednjih pedesetak godina rijetko koji je novozavjetni tekst toliko bio istražen kao ovaj.

Što se tiče jedinstva, točnije, cjelovitosti teksta, moguće je čitanjem uočiti pojedine nejednakosti u literarnom pogledu, što nam ujedno govori da nije nastalo u kratkom vremenskom periodu kao djelo jednog autora. Tako primjerice izvještaj o ženi preljubnici (Iv 7,53 – 8, 11) opterećuje kontekst u kojem se nalazi, tj. prekida Isusovu raspravu sa Židovima koja se ponovno nastavlja u Iv 8, 12. Također je Iv 21 već odavno prepoznat kao kasniji dodatak evanđelju jer Iv 20, 30sl. djeluje kao logičan završetak evanđelja.²⁵ No, to nije sve što se tiče necjelovitosti teksta, jer sam međusobni odnos teksta oprostajnih govora predstavlja problem. Na Isusove završne riječi: »Ustanite! Hajdemo odavde!« (Iv 14, 31) neposredno se nastavlja Isusov novi oproštajni govor popraćen slikom o trsu i lozama (Iv 15, 1sl.). Što samo po sebi nameće zaključak da je evanđelist prvotno dvije odvojene cjeline nespretno stavio jednu iza druge, bez ikakvog logičnog redakcijskog prijelaza. Također poglavlje Iv 6 djeluje kao da ne pripada između Iv 5 i Iv 7 jer Isus mora često mijenjati scenu svoga djelovanja u Jeruzalemu i Galileji, te da bi se to izbjeglo predložen je sljedeći poredak: Iv 4; Iv 6; Iv 5; Iv 7, 15-24; Iv 7, 1-13; Iv 7, 25-52; Iv 8, 12-59.²⁶ Kao mogući razlog takvom neskladu u tekstu i literaturi nude se različite hipoteze, neke od njih su: 1). da se dogodila zamjena listova za vrijeme prepisivanja teksta, 2). da je postojeći tekst nastao stapanjem različitih, starijih izvora čime su ostale neujednačene, 3). da su jedan ili više redaktora proširili Ivanovo

²⁴ I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika. Uvodna pitanja i komentar Ivanova evanđelja*, Zagreb, 2012., 29.

²⁵ Usp. R. BULTMANN, *The Gospel of John*, 10.

²⁶ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 30.

evanđelje za potrebe Ivanovske zajednice. No, niti jedna hipoteza ne prevladava tokom istraživanja, već su sve isprepletene.

R. Bultmann smatra da je važno uočiti značajan redakcijski zahvat na tekstu Ivanova evanđelja, te da je on bio uvjetovan određenim teološkim razlozima koji su se u tadašnje vrijeme pojavili u Ivanovskoj zajednici. Autor uočava da je tekst evanđelja naknadno prerađivan te da su mu dodavane nove, manje cjeline kako bi se dodala povijesna i teološka podloga sakramentalnoj vjeri ali i budućoj eshatologiji. Od triju izvora kojima se evanđelist koristio (zbirka govora, čudesa i izvještaji o mucu) Bultmann smatra najvažnijom zbirku Isusovih govora, koji prema njemu, imaju gnostički karakter, koji sa sobom povlači dualističko shvaćanje stvarnosti. Samim time, Bultmann misli, da je za prikaz Isusova lika evanđelist koristio gnostički mit o nebeskom otkupitelju kojega je preoblikovao i uskladio s likom Isusa. Jedina novost toj temi bila je što se objavitelj pojavljuje u liku povijesne osobe Isusa.²⁷

S druge strane, R. Schnackenburg u svojim istraživanjima Ivanova evanđelja, u prvi plan stavlja povijest predaje. Prema njegovu mišljenju nije moguće da se, u smislu literarne kritike, govori o različitim samostalnim slojevima teksta, te da bi iste kasnije redaktori spajali u jednu cjelinu. On cijelo evanđelje promatra kao jednu cjelinu koja je djelo jednog evanđelista koji se oslanjao na više predaja i izvora te tako pustio njegovo djelo da polako teološki sazrijeva. Autor drži da je teško utvrditi kako se, osim izvora o čudesima, evanđelist služio nekim drugim izvorima. Zato on ovaj spis opisuje kao *rani stupanj povijesti predaje*. I upravo ovdje on vidi razvoj pojedinih Isusovih riječi (*logia*) koje je evanđelist s vremenom pretopio u svoje karakteristične dijaloge i govorne cjeline s istovremenim prepoznatljivim kerigmatskim karakterom.²⁸

3. Ivanovo shvaćanje posljednjih stvari

3.1. »VEĆ, ALI JOŠ NE«

U Ivanovom evanđelju, kao i u cjelokupnom Novom zavjetu postoji napetost između *već, ali još ne*. Odlomci poput Iv 3, 17-21.31-36 i 6, 47 primjeri su realizirane eshatologije, što znači da je u sadašnjosti Božje dugo očekivane eshatološke transformacije stvarnosti, uključena osuda zla i nagrada vjere (vječni život), koja je pokrenuta Isusovim dolaskom na svijet. Sama Isusova

²⁷ Usp. R. BULTMANN, *The Gospel of John*, 8.

²⁸ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 32.

prisutnost u svijetu suočava svijet s odlukom, vjerovati ili nevjerovati, a upravo donošenje te odluke predstavlja trenutak presude. Samim time, ako je život obilježen transformativnim vjerovanjem, tako da su nečija djela učinjena u Bogu (usp. Iv 3, 12), tada se taj čovjek spašava; ako netko ne vjeruje već je svojom nevjerom osuđen. Ivanovo evanđelje uključuje tradicionalno shvaćanje eshatologije i konačnog suda (usp. Iv 5, 28-29; 12, 48), ali presuda i vječni život kao sadašnje stvarnosti predstavljaju srce teologije Četvrtoga evanđelja. Za Ivana je presudno da Božji sud svijetu proizlazi iz Božje ljubavi prema ljudima.

Kada je Bog poslao svoga Sina na svijet, poslao je ujedno i odluku ljudima, hoće li prihvatiti njegovu ponudu spasenja. Dao je svijetu mogućnost da sam sebi sudi. Odluka i samoosuđivanje su bitne sastavnice Ivanova evanđelja vezano uz poimanje suda.²⁹

R. Bultmann Četvrto evanđelje opisuje kao radikalno razumijevanje Isusove pojave kao eshatološkog događaja. Od sada postoje samo vjernici ili nevjernici, samo spašeni ili izgubljeni, samo oni koji imaju život i oni koji su u smrti. To je zato što je taj događaj utemeljen u ljubavi prema Bogu, ljubavi koja daje život vjeri, ali i onoj vjeri koja mora postati presudna zbog nevjere.³⁰ Vječni život, termin koji Ivan koristi umjesto pojma Kraljevstvo Božje, nije nešto što vjernici posjeduju tek nakon smrti. Vječni život započinje onda kada netko daruje svoje povjerenje Kristu, Sinu Božjemu. Suvremeni kršćani često povezuju vječni život s odlaskom u nebo, tako da im se ideja o realiziranoj eshatologiji, koja budućnost gleda kao prisutnu već sada i ovdje, čini zbunjujućom.³¹ Ako netko promišlja o vremenskom utemeljenju tih termina, izraz *vječni život*, može potaknuti ideju *živjeti zauvijek*.

U određenom smislu to je motrište točno, ali ipak samo djelomično. Isus mnogo puta u Ivanovom evanđelju govori o uskrsnuću u posljednji dan (usp. Iv 6, 39.40.44-51; 11, 24). Izraz »posljednji dan«, koji odgovara židovskom teološkom konceptu poimanja uskrsnuća od mrtvih, ključan je za poimanje budućnosti u Ivanovom evanđelju.

²⁹ R. P. VANDE KAPPELLE, *Truth revealed. The Message of the Gospel of John-Then and Now*, Oregon, 2014., 160.

³⁰ R. BULTMANN, *The Gospel of John*, 159.

³¹ R. P. VANDE KAPPELLE, *Truth revealed*, 160.

Taj budući smisao vječnoga života pojavljuje se tijekom cijelog Evanđelja. U Iv 4 Isus govori Samarijanki da onaj tko pije njegove vode *nikada* neće ožednjeti (grč. *eis ton aiona*). Nadalje, u Iv 6, 51 Isus odgovara Židovima koji mrmeljahu protiv njega što je rekao da je on kruh koji je sišao s neba: »Tko bude jeo od ovoga kruha, živjet će uvijek.« Izraz »zauvijek« u Ivanovu evanđelju pojavljuje se sedam puta (usp. Iv 4, 14; 6, 51-58; 8, 51-52; 10, 28; 11, 26), najčešće zajedno s pojmom »nikada« (grč. *oume*) koji buduću tvrdnju čini još preciznijom.³² Ideju budućega života Isus učvršćuje govoreći učenicima da im ide pripremiti mjesto u Očevoj kući (usp. Iv 14, 2-3).

Ivanov govor o posljednjem sudu je potpuno jasan. U Iv 5 nakon što je govorio o povlasticama davanja života te ulozi suca koje mu je Otac dao, Isus upozorava židovske vođe riječima: »Ne čudite se tome jer dolazi čas kada će svi koji su u grobovima, čuti njegov glas. I izići će: koji su dobro činili – na uskrsnuće života, a koji su radili zlo – na uskrsnuće osude.« (Iv 5, 28-29). Također u sporu sa židovskim vođama u Iv 8, Isus govori o mjestu gdje oni ne mogu doći. Govori im da će »umrijeti u svojim grijesima« ako ne povjeruju (usp. Iv 8, 21-24).³³ Ivan jako naglašuje buduću presudu stavljajući je u Isusove završne riječi u Iv 12, 48-49: »Tko mene odbacuje i riječi mojih ne prima, ima svoga suca: riječ koju sam zborio – ona će mu suditi u posljednji dan. Jer nisam ja zborio sam od sebe nego onaj koji me posla – Otac – on mi daje zapovijed što da kažem, što da zborim.«

Od Bultmannovog komentara Ivanova evanđelja, eshatološka dimenzija Četvrtog evanđelja česta je tema među teolozima. Bultmann naglašava da je kod Ivana pogled usmjeren prema spasenju pojedinca, i to kao što smo prethodno naveli, kao sadašnja eshatologija.³⁴ Prema Ivanu, dakle, sud se ostvaruje već ovdje, u sadašnjosti, a ne tek na kraju povijesti.³⁵ Vjera je doista odlučivanje između života i smrti, to je Ivanovo načelo koje prožima čitavo njegovo evanđelje, a razgovor s Nikodemom produbljuje tu Ivanovu glavnu misao te se s pravom može nazvati *katehezom o vjeri*, u kojoj su izneseni glavni razlozi vjere, njezini razmjeri i posljedice. Čitajući evanđelje i dublje upoznavajući osobu i poslanje Isusa Krista čitatelj je neprestano pozvan na osobnu odluku između vjere ili nevjere, svjetla ili tame, života ili smrti.

³² R. J. PAINTER, *The Gospel of John*, 101.

³³ Usp. *isto*.

³⁴ I. DUGANDŽIĆ, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 2004., 151.

³⁵ Usp. F. PORSCH, *Ivanovo evanđelje*, 30.

Različiti konteksti u kojima je pojam »sud« upotrijebljen u Ivanovu evanđelju otkrivaju njegovu kristološku posebnost koju ćemo pokušati detaljnije definirati u nastavku rada, analizirajući neke od najznačajnijih ivanovskih izvješća.

3.2. SUD SVJETLOSTI (Iv 3, 1-21)

Isusov susret i dijalog s Nikodemom (Iv 3, 1-21) jedan je od tekstova u kojemu Isus, objavljujući svoj božanski identitet i mesijansko poslanje, govori o sudu Jedinorođenoga sina Božjega i o Svjetlosti koja je došla na svijet. Kako bismo mogli ispravno razumjeti o kakvom je sudu riječ ukratko ćemo se osvrnuti na literarni kontekst te na temeljne strukturalne značajke Iv 3, 1-21 kojima je autor oblikovao svoju teološku poruku.

3.2.1. Literarni kontekst Iv 3, 1-21

Izvještaj o Isusovu susretu s Nikodemom (Iv 3, 1-21) nalazi se u dijelu koji neki autori s pravom nazivaju: »od Kane do Kane« (Iv 2, 1 – 4, 54), u kojemu se Isus riječju i djelom objavljuje različitim osobama koje ga prihvaćaju ili odbijaju, koje mu vjeruju ili ne vjeruju. Točnije Iv 3, 1-21 smješten je između izvještaja o Isusovu »čišćenju hrama« (Iv 2, 13-25) u kojemu je govorio o hramu svojega tijela i Isusova susreta sa ženom Samarijankom (Iv 4, 1-42) u kojemu se objavio kao izvor vode žive.

Delimitacija teksta vrlo je jasna. Naime u Iv 3, 1 uočavamo ulazak nove osobe na narativnu pozornicu koju autor detaljno predstavlja: »Bijaše među farizejima čovjek, imenom Nikodem, ugledan Židov«. Osim novoga lika uočavamo i jasnu promjenu vremena radnje. Za razliku od prethodnog izvještaja koji se odvijao u Hramu tijekom dana, Nikodem dolazi k Isusu obnoć (usp. Iv 3, 2). Početak novog izvještaja označen je i promjenom teme kao i književnog roda. Za razliku od prethodnog narativnog izvještaja o čišćenju hrama (Iv 2, 13-25) u ovom je slučaju riječ o dijalogu koji se u drugom dijelu pretvara u Isusov dugačak monolog. Nadalje, riječ je o potpuno novoj temi. Nakon govora o hramu svoga tijela kao Očevu domu, razgovor s Nikodemom temelji se na govoru o rođenju odozgor, objavi Jedinorođenoga Sina Božjega i o sudu.

Kraj navedena izvještaja također je lako odrediti budući da u 22. retku uočavamo jasnu promjenu vremena i mjesta radnje: »Poslije toga ode Isus sa svojim učenicima u Judejsku zemlju. Tu je boravio s njima i krstio«. Navedeni redak možemo nazvati veznim retkom ukoliko međusobno

povezuje ta dva izvještaja. Međutim, u 23. retku na narativnu pozornicu ulazi Ivan sa svojim učenicima nakon čega slijedi rasprava o čišćenju između Ivanovih učenika i nekog Židova. Nadalje u Iv 3, 26-36 riječ je o posljednjem svjedočanstvu Ivana Krstitelja, a ne više o Isusovoj samoobjavi.

3.2.2. *Struktura Iv 3, 1-21*

Iv 3, 1-21 prikazuje Isusov dijalog s Nikodemom. Kao i u druge razgovore u Evanđelju i u ovaj nas autor uvodi koristeći lijepe književne vještine kako bi razgovor održao živahnim. Na primjer, ovdje se koristi takozvanim *pravilom dvojice*. Naime, uz pomoć dvojice protagonista autor neprestano privlači čitateljevu pozornost.³⁶ Evanđelist na početku rasprave koristi oblik dijaloga, koji kasnije prelazi u Isusov monolog. Riječ je o karakteristično Ivanovskoj tehnici. U Iv 3, 1-21 Isus razgovara s vrlo uglednim Židovom, koji je ujedno vrlo poznati Židovski učitelj.³⁷ Nikodem ovdje ima simboličnu ulogu i ujedno predstavlja sve one koji posjeduju prirodno, uobičajeno ljudsko razmišljanje i razumijevanje stvarnosti, ali isto tako i one koji simpatiziraju Isusa, ali kojima nedostaje hrabrosti da zauzmu potpun i nedvosmislen stav u vjeri. Nikodem će se iznova pojaviti u Iv 7, 50 i Iv 19, 39 kao dobronamjerni, ali poprilično plah lik. U Ivanovoj beskompromisnoj polemici Nikodem se koristi u svrhu »izazivanja« Isusovih sljedbenika, da se javno obrate i hrabro snose »posljedice« koje obraćenje sa sobom nužno donosi.³⁸

Izdavačka dorada ovog odlomka otvara pitanje o teologiji sakramenata kod Ivana. Ivan stavlja veliki naglasak na vjeru, kao Božji dar, te ju iz tog razloga on u svom prvom poglavlju povezuje s mogućnosti postajanja djecom Božjom. Također ovaj stav vidimo i u Iv 3, 3 u govoru o rađanju »odozgo«. Slična shema postoji i u redcima 13-15 i 16-21 u kojima se tumači što je potrebno za spasenje, točnije: da bi netko imao život treba najprije vjerovati u raspetoga Krista. Ivan u 3, 6-8 sa sakramentom krštenja povezuje Duha Svetoga, te to čini koristeći se izrazom »ako se tko ne rodi iz vode i Duha« i povezuje ga sa zgodom o Nikodemu. Duh je za Ivana izvor rađanja *odozgo*. Stoga bi, da su ova dva prizora (Iv 3, 6-8 i Iv 3, 22-30) slijedila jedan iza drugoga bilo vrlo teško izbjeći zaključak da se razgovor o Nikodemu odnosi na krštenje. Jer kada bi se izostavili redci 31-36, radnja bi se vraćala na pitanje krštenja iz 4. poglavlja gdje se zabrinutost farizeja za Ivanovo

³⁶ Usp. J. SCHUBERT, *The Gospel of John*, 37.

³⁷ Usp. *isto*.

³⁸ S. M. LEWIS, *The Gospel According to John And The Johannine Letters*, Toronto, 2005., 19.

krštavanje (Iv 1, 25) stavlja na istu razinu s njihovom zabrinutošću oko Isusove krstiteljske djelatnosti.

No, neki bibličari tvrde da je aluzija na krštenje unesena od konačnog redaktora koji je htio postaviti temelj za kasnije crkveno gledanje. Ovaj dio se kreće u suprotnom smjeru i umjesto izvornog niza zgoda o krštenju, Duhu, očišćenju, postalo je prigoda za uvod u ivanovsku povezanost kristologije i soteriologije. Stoga ključ za spasenje bila bi vjera u Sina Božjega, koji je došao s neba s ciljem da spasi svakog čovjeka.³⁹

Izvještaj, započinje vrlo realno opisanim prizorom, koji se, međutim, nikada ne dovodi do zaključka. Dijalog koji započinje u ovom izvješću, između Isusa i Nikodema, objavljuje Isusov razgovor koji nije povezan s bilo kojom određenom situacijom, i u kojem se od r. 13 pa nadalje o Objavitelju govori u trećoj osobi.⁴⁰

Nakon ovih općih strukturalnih značajki, slijedeći detaljnije komunikacijsku strategiju Isusova dijaloga s Nikodemom (Iv 3, 1-21) lako ćemo uočiti kako se on nakon uvodnog vrlo sadržajnog i kratkog predstavljanja Isusovog sugovornika dijeli na tri dijela.⁴¹ Prvi dio (Iv 3, 2b-3) započinje Nikodemovom konstatacijom o Isusovu djelovanju nakon kojega slijedi Isusov odgovor. Drugi dio (Iv 3, 4-8) poput prvoga započinje Nikodem ali ovoga puta ne konstatacijom nego pitanjem o mogućnosti čovjekova ponovnog rođenja. Naglasak je na rođenju od Duha. Treći dio (Iv 3, 9-21) koji je u odnosu na prva dva znatno duži i artikuliraniji, jednako kao i drugi, započinje Nikodemovim upitom nakon kojega odmah slijedi Isusov odgovor u kojemu susrećemo niz najznačajnijih ivanovskih tema i kristoloških naziva: vjerovati (7x), Sin čovječji (2x), Jedinorođeni sin Božji (2x), sud/suditi (4x), svjetlost (5x). Taj dio možemo nazvati Isusovim dugačkim monologom u kojemu uočavamo prijelaz s početnog »ti« (r. 10) na »vi«, a zatim na treće lice jednine (Iv 3, 11-21).⁴² U tom dijelu uočavamo Isusovu progresivnu objavu. Tako Sin čovječji o kojemu govori u 13. i 14. retku u 16. i 19. retku je identificiran s Jedinorođenim sinom Božjim.

³⁹ Ph. PERKINS, *Evandjelje po Ivanu*, u: D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, *Komentar evandjelja i Djela apostolskih*, Sarajevo, 1997., 556.

⁴⁰ Usp. R. BULTMANN, *The Gospel of John*, 312.

⁴¹ Slijedimo strukturu koju predlaže M. GRILLI, *Il Vangelo secondo Giovanni*, Bologna, 2016., 74-75.

⁴² Neki bibličari vide početak prvog odsjeka govora u r.13, gdje bi tada izgledalo da su počeci dvaju odsjeka paralelni, jer rr. 30-31 ponovno obrađuju temu koja se spominjala u r. 13. No problem predstavlja što rr. 13-15 imaju ulogu zaključivanja razgovora koji se odvijao između Isusa i Nikodema. U razgovoru se konkretnije govori o nebeskim

No, potrebno je uočiti da u sva tri dijela Isusov odgovor započinje karakterističnom ivanovskom formulom: »Zaista, zaista kažem vam« (Iv 3, 3.5.11) koja im daje svečan i autoritativan ton. Nadalje, svaka Nikodemova intervencija i svaki Isusov odgovor naglašavaju prijelaz prema sve većoj jasnoći. Osim navedenoga zanimljivo je uočiti kontrast između tame i svjetla kojim autor započinje i završava Isusov dijalog s Nikodemom. Naime, Nikodem dolazi k Isusu noću (Iv 3, 1), a na kraju Isus govori: »tko čini istinu dolazi k svjetlosti...« (Iv 3, 21).

U svjetlu analize sintaktičkih, semantičkih i retoričkih elemenata Iv 3, 1-21 možemo strukturirati na sljedeći način:

- Uvod (Iv 3, 1-2a)

¹ Bijaše među farizejima čovjek imenom Nikodem, ugledan Židov.

^{2a} On dođe Isusu obnoć

- Dijalog između Isusa i Nikodema (Iv 3, 2b-21)

a. Znamo da si od Boga došao (Iv 3, 2b-3)

^{2b} »Rabbi, znamo da si od Boga došao kao učitelj
jer nitko ne može činiti znamenja kakva ti činiš
ako Bog nije s njime.«

³ Odgovori mu Isus: »Zaista, zaista, kažem ti:
tko se ne rodi nanovo, odozgor,
ne može vidjeti kraljevstva Božjega!«

b. Kako se čovjek može roditi kad je star? (Iv 3, 4-8)

⁴ Kaže mu Nikodem: »Kako se čovjek može roditi kad je star?
Zar može po drugi put ući u utrobu majke svoje i roditi se?«

⁵ Odgovori Isus: »Zaista, zaista, kažem ti:
ako se tko ne rodi iz vode i Duha,
ne može ući u kraljevstvo Božje.

stvarima koje bi čovjek trebao vidjeti i čitav govor usmjeravaju prema kristološkoj perspektivi. Dijalog s Nikodemom završava pitanjem postavljenim Nikodemu uz prizvuk osude što Nikodem nije shvatio istinu, koja se nalazi u r. 12.

6 Što je od tijela rođeno, tijelo je;
i što je od Duha rođeno, duh je.
7 Ne čudi se što ti rekoh:
'Treba da se rodite nanovo, odozgor.'
8 Vjetar puše gdje hoće;
čuješ mu šum,
a ne znaš odakle dolazi i kamo ide.
Tako je sa svakim koji je rođen od Duha.

c. Kako se to može zbiti? (Iv 3, 9-21)

9 Upita ga Nikodem: »Kako se to može zbiti?«
10 Odgovori mu Isus: »Ti si učitelj u Izraelu pa to da ne razumiješ?
11 Zaista, zaista, kažem ti:
govorimo što znamo,
svjedočimo za ono što vidjesmo,
ali svjedočanstva našega ne primate.
12 Ako vam rekoh zemaljsko pa ne vjerujete,
kako ćete vjerovati kad vam budem govorio nebesko?
13 Nitko nije uzašao na nebo doli onaj koji siđe s neba,
Sin Čovječji.
14 I kao što je Mojsije podigao zmiju u pustinji
tako ima biti podignut Sin Čovječji
15 da svaki koji vjeruje u njemu ima život vječni.
16 Uistinu, Bog je tako ljubio svijet
te je dao svoga Sina Jedinorođenca
da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne,
nego da ima život vječni.
17 Ta Bog nije poslao Sina na svijet
da sudi svijetu,
nego da se svijet spasi po njemu.
18 Tko vjeruje u njega, ne osuđuje se;

a tko ne vjeruje, već je osuđen što nije vjerovao
u ime jedinorođenoga Sina Božjega.

19 A ovo je taj sud:
Svjetlost je došla na svijet,
ali ljudi su više ljubili tamu nego svjetlost
jer djela im bijahu zla.

20 Uistinu, tko god čini zlo,
mrzi svjetlost i ne dolazi k svjetlosti
da se ne razotkriju djela njegova;

21 a tko čini istinu, dolazi k svjetlosti
nek bude bjelodano
da su djela njegova u Bogu učinjena.«

3.2.3. Egzegetsko-teološka analiza Iv 3, 1-21

3.2.3.1. Uvod (Iv 3, 1-2a)

Ivan svoju namjeru da pokaže Isusa kao Krista i Sina Čovječjega ostvaruje upravo preko dva kolosijeka. Prvi koristi u svrhu opisivanja znamenja koja je Isus činio, a drugi zapisujući neke od Isusovih govora. Ponekad su znamenja i govori međusobno vrlo povezani, ali ponekad i nisu. Prvi od tih govora je upravo razgovor s jednim jedinim slušateljem: s Nikodemom. Taj razgovor čini jednu intimnu besjedu u kojoj nam autor otkriva kako se postiže vječni život, vodeći nas potom do svojih sve dubljih promišljanja i daljnjeg događanja.⁴³

Naracija je u ovom dijelu svedena na minimum. Nikodem se pojavljuje pred Isusom, ali nikada se ne navodi svrha njegova dolaska.⁴⁴ Naime, sva tri sinoptička evanđelja govore o čovjeku koji trči prema Gospodinu, pitajući ga što mora učiniti da stekne život vječni, odnosno Kraljevstvo Božje (usp. Mk 10, 17; Mt 19, 16-26; Lk 18, 18-27). U sva tri evanđelja čovjek je opisan kao bogataš, dok Luka još dodaje da je bio vladar (grč. *archon*).⁴⁵ Kada čovjek uskraćuje svoje bogatstvo i ne

⁴³ Usp. L. MORRIS, *Ivan*, 169.

⁴⁴ Usp. R. BULTMANN, *The Gospel of John*, 202.

⁴⁵ R. H. SMITH, *Wounded Lord. Reading John Through the eyes of Thomas. A Pastoral and Theological Commentary on the Fourth Gospel*, Oregon, 2009., 35.

želi ga dati siromašnima, Isus to komentira na sljedeći način: »Zaista, kažem vas, teško će bogataš u kraljevstvo nebesko. Ponovno vam velim: Lakše je devi kroz uši iglene nego bogatašu u kraljevstvo Božje.« (Mt 19, 23). Na neki način, priča o Nikodemu, također izgleda kao Ivanovo promišljanje o istoj toj temi.⁴⁶

Nikodem je u Evanđelju predstavljen kao ugledni židovski učitelj. Upravo ta naznaka »učitelj u Izraelu« (Iv 3, 10) može biti namijenjena razlikovanju Nikodema od ostalih vođa Židova koji su izričito odbacivali Krista. Ime Nikodem je grčko, ali je također i aramejska tuđica koja se povezuje s poznatom aristokratskom obitelji u Jeruzalemu, *Naqdimon*.⁴⁷ Ime, iako je grčkoga podrijetla, pojavljuje se i u Židovstvu. Postoje nedoumice vezano uz povijesnost Nikodema. Rabinski izvori toga vremena ne spominju nigdje čovjeka pod tim imenom, što bi moglo značiti da je Nikodem zbilja kasnije postao kršćaninom, te da su ga zbog toga Židovi ignorirali. Takva praksa je bila namijenjena svakome tko je priznao Isusa kao Mesiju. Postoje izvori koji to i potvrđuju. Naime, Talmud sadrži izvještaj u kojem se poimence spominju pet Isusovih učenika: Mathai, Naqai, Nezer, Buni i Toda. Neki tumači misle da bi upravo u imenu Naqai mogao biti aramejski oblik hebrejskog imena Naqdemon, što bi onda u svečanijem obliku bilo Nikodem.⁴⁸ Također je postojao dobro poznati Nikodem koji je preživio razorenje hrama 70. godine. Stoga ga neki poistovjećuju s ovim Nikodemom iz evanđelja.⁴⁹

Neki egzegeti smatraju da je cilj čitave ove građe o Nikodemu upravo prikazati razvoj prema vjeri.⁵⁰ Nikodem je nazvan *archon* Židova, što bi kada se prevede predstavljalo prvaka ili nekakvog vođu židovskih skupina. Stoga bi Nikodem, o kome je ovdje riječ mogao biti član sinedrija. U r. 2 evanđelist koristi pojam *obnoć*, opisujući Nikodemov dolazak k Isusu. Ta napomena već na početku izvještaja može naznačiti simboliku koju nosi poruka ovoga ulomka koja se dijeli na dvije simboličke skupine ljudi: oni koji dolaze k svjetlu (Isusu) i oni koji to svjetlo odbijaju. Nikodemov dolazak Kristu noću bibličari tumače različito. Jedni misle da to znači da se Nikodem bojao ljudi, ili da mu je bilo stalo do njihova mišljenja, pošto je bio istaknuta osoba. Upravo zbog njegove

⁴⁶ Usp. *isto*.

⁴⁷ Usp. Ph. PERKINS, *Evanđelje po Ivanu*, 557.

⁴⁸ F. PORSCH, *Ivanovo evanđelje*, 95.

⁴⁹ Usp. L. MORRIS, *Ivan*, 171.

⁵⁰ Ph. PERKINS, *Evanđelje po Ivanu*, 557.

ugledne uloge učitelja u Izraelu nije si mogao dozvoliti olako javno izjašnjavanje o još tada, neslužbenom učitelju iz Galileje. Zanimljivo primijetiti da mu Isus to nije prigovorio niti zamjerio. Nije nužno strah bio razlogom Nikodemova dolaska noću. Neki smatraju da je mogao razlog biti upravo da razgovor bude siguran, opušten i neometan. Drugi pak bibličari povezuju taj kasni sat s rabinskom pohvalom ljudima koji i noću uče i bave se proučavanjem Zakona. Današnji znanstvenici smatraju da se ipak ove riječi trebaju gledati simbolički. U Evandjelju gdje svjetlo igra glavnu simboličku ulogu, Ivan Nikodemov dolazak Isusu opisuje noću, kako bi nama čitateljima dao do znanja da Nikodem još uvijek pripada tami.⁵¹ Isus je svjetlo ovome svijetu, a Nikodem simbolika čovjeka koji je iz tame u kojoj je živio čitav život napokon izašao na to svjetlo.⁵²

3.2.3.2. Dijalog između Isusa i Nikodema (Iv 3, 2b-21)

a. Znamo da si od Boga došao (Iv 3, 2b-3)

Razgovor započinje Nikodemovim pozdravom Isusu izrazom *Rabbi*, što znači učitelj. Nikodem još uvijek ne shvaća istinsku narav onoga koga je došao tražiti. Dolazi Isusu kao što učitelj dolazi drugomu kako bi raspravili o pitanjima koji su im u zajedničkom interesu. Premda je došao sam, Nikodem govori u množini: »znamo«. Što govori da je povezan s drugima i da smije govoriti u njihovo ime. Trajna glagolska vremena koja su prisutna u ovome ulomku daju naslutiti da je Isus činio znamenja često i stalno. Nikodem pravilno uočava da su znakovi koje Isus čini povezani s božanskom djelatnošću. Isus odmah prelazi na bit problema ne osvrćući se na Nikodemov kompliment te započinje razgovor o najvažnijoj teološkoj temi: o spasenju.

Upravo ovdje nam se nameće pitanje: Kako se čovjek spašava, ili kako bi se reklo u židovskom načinu govora: Što trebam činiti da bih došao u kraljevstvo Božje? Isus to pitanje shvaća kao problem koji muči svakog Židova. Stoga je zanimljivo primijetiti kako Isus samo na ovome mjestu u Ivanovom evandjelju upotrebljava izraz »kraljevstvo Božje« što čini ujedno dodirnu točku Ivanova evandjelja sa sinoptičkom predajom da je kraljevstvo Božje središnja točka Isusova navještanja. U Isusovoj zagonetnoj izjavi da se čovjek treba roditi »odozgor« nailazimo na interpretativne poteškoće. Grčki izraz koji autor upotrebljava je *anōthen* i može se shvatiti u trostrukom smislu: 1). u prostornom značenju (odozgor), 2). u vremenskom značenju (od početka),

⁵¹ Usp. R. H. SMITH, *Wounded Lord*, 36.

⁵² Usp. L. MORRIS, *Ivan*, 172.

3). u smislu opetovanja (iznova).⁵³ Prvu mogućnost »odozgor« (u smislu nebeskog, Božjeg svijeta čijom snagom čovjek treba biti obnovljen novim životom) prihvaćaju mnogi grčki oci, a s njima i mnogi suvremeni autori. Za treću mogućnost se opredijelilo mnogo latinskih, sirijskih i koptskih prijevoda.

b. Kako se čovjek može roditi kad je star? (Iv 3, 4-8)

U četvrtom retku nailazimo na primjer ivanovskog nesporazuma. Nikodem ne shvaća Isusovu poruku i još uvijek pred sobom ima ono naravno, fizičko rođenje čovjeka i iz njegovog pitanja upućena Isusu: »Kako se čovjek može roditi kad je star?« (Iv 3, 4), proizlazi da Nikodem čvrsto stoji na tlu ljudskoga iskustva. Ne može pojmiti da se čovjek može roditi više puta i slijedeći ljudsko logičko promišljanje inzistira na tom iskustvu.⁵⁴ No Isus je mislio na potpuno drugačiju stvarnost: novom rođenju iz vode i Duha. Čovjek koji želi uči u kraljevstvo Božje mora se roditi na potpuno nov način. Ulazak u kraljevstvo ne može se postići ljudskim naporima nego upravo rođenjem koje jedino Bog može ostvariti.⁵⁵

U redcima autor 6-8 produbljuje prethodni govor o rođenju odozgor. Čovjek sam svojom snagom ne može ostvariti pristup kraljevstvu Božjem i upravo ta nesposobnost potječe od razlike dviju sfera stvarnosti, a nju čine: tijelo (*sarx*) i duh (*pneuma*). Čovjek svojim rođenjem postaje pripadnikom prve sfere, dok mu je druga nedostupna. Tijelo (*sarx*) je propadljivo i ono upravo zbog svoje propadljivosti ne može čovjeku pomoći da ostvari život vječni, to može samo duh od Boga. Ovdje nije riječ o gnozi ili kakvom metafizičkom dualizmu u smislu nepomirljivih materija, nego o suprotnosti zemaljske, prolazne egzistencije i duhovne, neprolazne Božje stvarnosti. Taj ivanovski pogled se razlikuje od Pavlovskog jer se u njemu ne naglašava grješnost tijela nego njegova propadljivost. Za razliku od Ivana Pavao snažno naglašava upravo jaku podložnost tijela grijehu. U sedmom retku Isus se obraća Nikodemu vrlo kratko koristeći prilično raširenu uzrečicu: »Ne čudi se!« Njom Isus pokušava pomoći Nikodemu da prepozna važnost i nužnost preporođenja snagom Duha i time zaokružuje svoj govor.

⁵³ I. DUGANDŽIĆ, *Evandjelje ljubljenog učenika*, 96.

⁵⁴ Usp. *isto*, 97.

⁵⁵ L. MORRIS, *Ivan*, 173.

U osmom retku Isus prelazi na zagonetan govor o vjetru koji puše gdje hoće. Stječe se dojam kao da Isus želi reći da čovjek taj nadnaravni događaj teško može shvatiti, te da mu unatoč svim naporima ostaje skriven. Za potpunije razumijevanje navedena retka potrebno je ukratko se osvrnuti na višestruko značenje hebrejske riječi *ruah* i njene grčke istoznačnice *pneuma*: »duh« i »vjetar«. ⁵⁶ I vjetar je čovjeku svojevrsna tajna gledano na svoj cilj i uzrok, ali se i dalje realnost spoznaje po njegovim učincima. Vjetar djeluje po svojim vlastitim zakonima i njih se može prepoznati tek u učincima. Tako Isus smisao ove poruke vidi upravo u svakome koji je rođen od Duha. Sve je u takvom čovjeku tajna: njegov cilj, Božja snaga koja se nalazi u njemu i njegovo podrijetlo. Ali ono što ne može ostati skriveno jest upravo Bog koji djeluje u njegovu životu. ⁵⁷

c. Kako se to može zbiti? (Iv 3, 9-21)

Nikodem ostaje zbunjen Isusovim riječima, te mu postavlja pitanje puno nerazumijevanja. Isus ga prekora jer on ugledan učitelj u Izraelu mogao je i trebao razumjeti njegov govor o rođenju odozgor i o ulasku u Kraljevstvo Božje. Naredni redci svjedočanstvo su zajednice o čemu govori uporaba zamjenice »mi«. Svojim svjedočanstvom zajednica se priključuje Isusovom svjedočanstvu. Više se ne govori o rođenju »iz Duha«, nego je riječ o svjedočenju, vjeri i vječnom životu. Ovdje se nalazi odgovor na Nikodemovo »kako« novog rođenja »iz Duha«.

Od jedanaestog retka dosadašnji dijalog između Isusa i Nikodema prelazi u Isusov monolog koji se gotovo neprimjetno pretače u autorovu meditaciju o novom rađanju. ⁵⁸ U r. 12 susrećemo se s poteškoćom razumijevanja pojmova »zemaljski« i »nebeski«. Moguće je da se rođenje iz Duha odnosi na zemaljskog Isusa, a da sljedeći govor o Isusovoj mucu, smrti i uzdignuću treba gledati kao objavu onoga *nebeskog*. Samo je Isus neposredni očevidac nebeskih stvari i stoga ih samo on može objaviti. Naglasak je upravo na izrazu »u njemu«. Vjera je čvrsto povezana s Kristom jer je jedino u njemu spasenje. Ovdje se radi o zajedništvu života između Krista i onih koji ga prihvaćaju. ⁵⁹ Klauzula na kraju r. 13 »koji je na nebu«, izostala je iz najstarijih Ivanovskih rukopisa i vodećih Aleksandrijskih tekstova, ali njezina prisutnost je potpomognuta dojmljivim nizom svjedoka. Ako je ovaj dio bio prisutan u izvornom tekstu Evanđelja, može se razumjeti kako ga je

⁵⁶ Usp. R. H. SMITH, *Wounded Lord*, 21.

⁵⁷ I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 98.

⁵⁸ F. F. BRUCE, *The Gospel of John. Introduction, Exposition and Notes*, Michigan, 1994., 86.

⁵⁹ Usp. F. PORSCH, *Ivanovo evanđelje*, 29.

pisac ili urednik evanđelja izostavio na osnovu toga što Sin Čovječji dok je izgovarao te riječi nije na nebu, nego na zemlji. Ako s druge strane, klauzula nije dio izvornog teksta Evanđelja, teško je razumjeti zašto je itko trebao dodavati.⁶⁰

U redcima 14-15 Nikodem nije razumio ideju novoga rođenja koja mu je bila predstavljena pojmovima iz Ezekielova proroštva. Stoga mu je sada predstavljena metodom *objekt-lekcija*, kroz priču koja mu je poznata još od djetinjstva.⁶¹ Tijekom izbijanja nemira, za vrijeme putovanja po pustinji, Izraelce su napale ljute zmije, koje su pritom ubile mnogo ljudi. Preživjeli su pohrlili k Mojsiju, kao Božjem posredniku, da ih ispovjedi zbog njihove nevjere i da se pomoli da zmije nestanu. Stoga Mojsije u njihovo ime posreduje kod Boga i u skladu s njegovim uputama načini mjedenu zmiju te ju stavlja na stup, da bi svaki Izraelac koji se nađe na pragu smrti, od zmijinog ugriza, pogledao u stup mjedene zmije i ponovno živio (usp. Br 21, 4-9). To je bila simbolika obnove prirodnoga života, koja ovdje služi kao prispodoba o primanju duhovnoga života. Postavljanje mjedene zmije visoko na stup usred Izraelova tabora slika je Sina Čovječjega uzdignutog na križu. Glagol koji je ovdje upotrijebljen za podizanje (grč. *hypsōō*) pomno je odabran. On označava ne samo doslovno podizanje u prostoru, nego i uzvišenost u slavi. U Ivanovom evanđelju Isus je proslavljen raspećem (usp. Iv 8, 28; 12, 23.32.34). Onaj koji je sišao sada se još jednom uzdigao na visinu, i to križem; upravo taj je križ sada postao ljestvicom njegovog uspona u Očevu prisutnost (usp. Iv 1, 51).⁶²

U retku 15 prvi puta u Evanđelju čitatelj se susreće s višestrukim ponavljanjem izraza »život vječni« (grč. *zōē aiōnios*). Ono prije svega znači život onoga vremena koji ima doći, život uskrnuća u koji vjernici duboko vjeruju. U Ivanovom evanđelju to je značenje također prisutno, no ovdje je život vječni sam Božji život koji ostaje u vječnoj Riječi i koji se prenosi svim vjernicima. Izraz »ima biti« u izjavi »tako ima biti podignut Sin Čovječji« ovdje se povezuje s izvještajem u Markovu evanđelju, da Sin Čovječji mora patiti, što predstavlja Božansku svrhu koja nam je također opisana i u sinoptičkim izvještajima. U r. 15 završava dijalog između Isusa i Nikodema. U sljedećim

⁶⁰ Usp. F. F. BRUCE, *The Gospel of John*, 88 i 89.

⁶¹ Usp. *isto*.

⁶² Usp. *isto*.

redcima (Iv 3, 16-21) slijedi Isusov monolog, tj. autorova primjena značenja Isusovog dijaloga s Nikodemom na čitatelje.

U šesnaestom retku autor donosi odgovor na prethodno postavljeno pitanje o poslanju Sina koje je okrunjeno darivanjem vječnoga života ljudima uz njegovo teološko produbljenje.⁶³ Ovdje nailazimo na problem početka i kraja Isusova dijaloga s Nikodemom. Isus započinje dijalog u r. 10, ali autor ne donosi njegov završetak. Tekst jednostavno gubi oblik dijaloga. Razlog je taj što u prvim stoljećima nisu postojali pravopisno znaci kojima bi se točno moglo odrediti kada je početak, a kada kraj dijaloga (primjerice poput današnjih navodnih znakova). Stoga se većina znanstvenika slaže da negdje tijekom teksta prelazimo na promišljanja samog evanđeliste. Prema njima ta bi granica bila upravo na kraju r. 15 gdje se nalazi izraz »Sin Čovječji« koji je u sva četiri evanđelja upotrebljavao isključivo samo Isus.

Ideja da je Bog ljubio svijet, te da je Božja ljubav toliko velika da obuhvaća čitavo čovječanstvo karakteristična je isključivo za kršćanstvo. Židovi su bili spremni prihvatiti tvrdnju da je Bog ljubio Izrael, ali se ne navodi niti jedan židovski autor koji bi se složio s tvrdnjom da je Bog ljubio svijet. Božja ljubav nije ograničena niti na duhovne zajednice i elite, niti na etničke skupine. On ljubi sve ljude jer je on sam ljubav (usp. 1 Iv 4, 8-6). Ivan govori da se Božja ljubav očituje u darivanju vlastitog Sina svijetu za naše grijeha. O ljepoti i veličini Božjeg dara lijepo govori Oldberg: »Sin je Božji dar svijetu; štoviše on je i jedini istinski dar. Nema božanskih darova koje bi se moglo dobiti bez ili izvan Sina jednorodenca.«⁶⁴ Smrt Sina Čovječjega najprije je potrebno promatrati kroz prizmu objave. Ona nam objavljuje Očevu istinsku ljubav. Zatim se iznosi njena svrha, bilo u pozitivnom, bilo u negativnom smislu, a svrha jest upravo da oni koji u njega vjeruju ne propadaju, nego da imaju život vječni.

U retku 17 čitatelj se susreće s temom suda. Govoreći o sudu autor govori o Božjem naumu koji je prožet njegovom ljubavlju za svijet i čovjeka. Ivan to čini u svom stilu. Najprije iznosi negativnu tvrdnju poslije koje slijedi ona pozitivna, odgovarajuća tvrdnja. »Bog nije poslao Sina na svijet da sudi svijetu, nego da se svijet spasi po njemu« (Iv 3, 17). Ali na drugom mjestu govori da je Isus došao na svijet zbog »sua«. Taj paradoks najlakše ćemo shvatiti uz činjenicu da je za spasenje

⁶³ Usp. R. BULTMANN, *The Gospel of John*, 197 i 153.

⁶⁴ Preuzeto iz: L. MORRIS, *Ivan*, 183.

nužan sud. Spasenje će postići oni koji vjeruju i prihvaćaju Krista, dok će oni koji ne vjeruju biti osuđeni. Ivan ne želi da nam ta činjenica promakne.

Tema suda bila je dobro poznata u tadašnjem židovstvu, no oni su na Božji sud gledali kao na onaj koji tek ima doći u posljednji dan. Očito je da se Ivanovo cjelokupno tradicionalno poimanje suda drastično promijenilo u svjetlu utjelovljenja. Do sada se govorilo samo o budućem sudu, onome koji će se zbiti u posljednji dan. No, Ivan na sud gleda kao na sadašnju stvarnost: »Tko vjeruje u njega, ne osuđuje se; a tko ne vjeruje, već je osuđen što nije vjerovao.« (Iv 3, 18). Ono što činimo danas određuje što će nam se dogoditi kada budemo stajali pred Kristom na dan suda.

U r. 19 autor ide korak dalje pojašnjavajući o kakvom je sudu riječ: »A ovo je taj sud: Svjetlost je došla na svijet, ali ljudi su više ljubili tamu nego svjetlost jer djela im bijahu zla.« Pojam *hē krisis* koji ovdje prevodimo sa »Sud« označava proces suđenja, a ne toliko završnu presudu ili nekakvu osudu. Ivan ovdje ne govori da je Bog odredio koji će ljudi biti osuđeni, niti da se ovdje radi o Božjoj presudi, nego upravo o tome kako se taj proces odvija. Osuda ljudima stoji upravo u njihovoj odluci i opredjeljenju za tamu: »Uistinu, tko god čini zlo, mrzi svjetlost i ne dolazi k svjetlosti da se ne razotkriju djela njegova; a tko čini istinu, dolazi k svjetlosti nek bude bjelodano da su djela njegova u Bogu učinjena.« (Iv 3, 20-21).⁶⁵

Tako oni sami sebe zatvaraju u tamu, odnosno isključuju se od svjetla. Razlog tome jest upravo taj što su uronjeni u zlo koje čine. Ne žele da ih itko »otrgne« iz njihove »ugodne« grješnosti i dozove k svijesti. Na taj način oni odbacuju svjetlo i sami sebe osuđuju. Stoga, u tom dijelu Ivanova evanđelja nailazimo na snažan naglasak na pojmu *svjetlo* koji autor naglašava višestrukim ponavljanjem. Tako se ovaj pojam u redcima 19-21 pojavljuje pet puta. Pojam svjetlo u ovom slučaju ima dvojako značenje. Prvo je u metaforičkom smislu prema kojemu svjetlo znači nešto dobro, odnosno suprotnost tami koja bi označavala zlo. Međutim, ovdje Ivan govori o Kristu kao svjetlu i o Kristovu dolasku ljudima. Ivan želi svojim evanđeljem reći da ljude njegova vremena prvenstveno osuđuje činjenica da je Krist koji je Svjetlo svijeta došao ljudima, a oni ga odbacuju. Ovo je jedna od točaka koja razlikuje Ivanovo evanđelje od kumranskih spisa. U njima je prisutan oblik krutog, beznadnog determinizma. Tvrde da ljudi tame pripadaju duhu zablude i da je njihova sudbina već određena te da oni nemaju nikakvu moć izbora. Htjeli oni to ili ne, pripadaju duhu

⁶⁵ Isto.

zablude. Ivan donosi novost, te govori o stvarnoj mogućnosti moralnog izbora i odbacuje ideju slijepe sudbine. Ivan također, u svom govoru o sudu ima za cilj istaknuti Isusovo mesijanstvo.⁶⁶ Govor o sudu u r. 19 upućuje i na pojam spasenja. Svrha Kristova dolaska na zemlju jest spasenje svijeta. U tom izrazu treba gledati univerzalnost Božje spasenjske volje što ujedno predstavlja glavnu razliku između kršćanstva i gnoze koja je u to vrijeme bila vrlo aktualna i koja spasenje promatra kao ono koje je pridržano samo za odabrane. Spasenje čini glavno mjesto u Kristovu poslanju. Također nam je važno uočiti izraz »po njemu« budući da se te riječi u krajnjoj liniji pripisuju Ocu. Sve to nipošto ne isključuje budući sud koji će na kraju vremena ipak doći.

U dvadesetom retku Ivan jasno govori da ljudi koji čine zlo nisu došli k svjetlosti jer mrze svjetlo. U svom evanđelju Ivan upotrebljava glagol »mrziti« dvanaest puta, što je zapravo trećina ukupnog broja upotrebe ovoga pojma u čitavom Novom zavjetu.⁶⁷ Ta činjenica dovoljno pokazuje koliko Ivan često grješni svijet vidi kao onaj koji mrzi Krista ili pak, u ovom slučaju, Svjetlost.

Ivan djela povezuje uz pojam istine. Izraz »tko čini istinu« (usp. r. 21) pomalo je neobičan jer mi obično kažemo »govoriti istinu«. Moguće je da to Ivan čini u namjeri da taj izraz što bolje suprotstavi pojmu »činiti zlo«. I upravo čovjek koji čini djela koja su istinita i koji govori istinu dolazi na svjetlo. Ivan ovdje ne donosi nauk o spasenju po dobrim djelima. On nam bilježi Isusove riječi koje naglašavaju da put Bogu otvara novo rođenje, a ne djela.⁶⁸

Isus koji je došao da spasi svijet, tj. da on u ponovnom rođenju odozgor i u vjeri u Sina čovječjega zadobije život vječni objavljuje se kao svjetlost koja je došla na svijet, a pred kojom čovjek osuđuje samoga sebe. Naime, svjetlost po svojoj naravi donosi osudu od trenutka u kojem primorava čovjeka da ju vidi, na neki način da joj vjeruje. Ali izabiranje tame umjesto svjetla, tj. odbacivanje Svjetla samo po sebi donosi osudu. U tom trenutku čitatelj se iznova susreće sa svjetlošću koju je upoznao već u Proslovu. Naime, čitatelj već zna da »svjetlo istinsko koje prosvjetljuje svakoga čovjeka dođe na svijet, bijaše na svijetu i svijet po njemu posta i svijet ga ne upozna. K svojim dođe i njegovi ga ne primiše. A onima koji ga primiše podade moć da postanu djeca Božja: onima

⁶⁶ Usp. *isto*, 186.

⁶⁷ Usp. *isto*, 187.

⁶⁸ Usp. *isto*.

koji vjeruju u njegovo ime koji su rođeni ne od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego – od Boga« (Iv 1, 10-13).

Ivan ukazuje na čovjekov dvostruki način djelovanja pred Isusom koji ovise o čovjekovu izboru koje je uvjetovano njegovim načinom života. Isus je svjetlost koja prodire u čovjeka otkrivajući istinu o njemu samome i o njegovu životu, provocirajući u čovjeku osudu samoga sebe. Tko je daleko od svjetlosti nije slučajan grješnik nego onaj tko čini zlo; nije onaj tko ne vidi svjetlost nego onaj tko ju mrzi.⁶⁹ Za zla djela Ivan upotrebljava pridjev *ponēra* čija imenica *Ponēros* označava Zloga kojega Ivan naziva Ocem laži koji se protivi svjetlu (Iv 8, 44).⁷⁰ U tom smislu negativna djela o kojima Ivan govori čovjekov je negativan stav prema objavi svjetla. Zaista djela suprotna onima zlima Ivan ne naziva dobra djela nego »činiti istinu«. Stoga činiti istinu znači doći k svjetlu koje je Krist. U tom slučaju Ivan poziva na osobnu odgovornost svake osobe. U dolasku k svjetlu nalazi se nutarnji i osobni pokret. Nijedan čovjek koji dolazi na svijet ne može reći da nije znao ili još gore da čini zlo bez odgovornog uključenja. Postoji svjetlo na početku stvaranja koje čovjeka čini svjesnim i odgovornim za svoja djela. Zatim vjera u Riječ Božju s darom Duha čini u njemu sinergiju između slobode i milosti koje ga osposobljavaju da čini djela svjetla. Nije, dakle, svjetlost ona koja osuđuje čovjeka nego čovjek pred njom, odbacujući ju ili prihvaćajući, osuđuje samoga sebe. Budući da ju mrzi ne dolazi k njoj da se ne razotkriju djela njegova za razliku od onoga koji dolazi k svjetlosti upravo zato da bi se razotkrila njegova djela jer su u Bogu učinjena.

U svjetlu navedenoga možemo zaključiti da se prema Ivanu sud ostvaruje već sada ovdje na zemlji, a ne nužno na kraju vremena. Vjera je onaj bitni čimbenik pomoću kojeg se čovjek doista odlučuje na život ili smrt. »Tko vjeruje ima život vječni« (Iv 6, 47) odnosno: tko vjeruje neće biti usuđen. To je ujedno počelo života o kojem Ivan govori kroz cijelo svoje evanđelje. I upravo odluka o vjeri ima svoje posljedice koje su vidljive u čovjekovom konkretnom djelovanju. Razgovor s Nikodemom predstavlja sažetak kršćanske vjere, upravo onako kako ju Ivanova zajednica svjedoči i živi. Taj razgovor zapravo nadilazi obični, privatni razgovor s uglednim Židovom. On predstavlja svojevrsnu katehezu o vjeri koja je predstavljena u obliku dijaloga u kojima se iznose posljednji

⁶⁹ R. E. BROWN, *Giovanni, Assisi*, 2010., 196.

⁷⁰ X. LÉON-DUFOUR, *Lettura dell'Evangelo secondo Giovanni*, Cinisello Balsamo (Milano), 1990., 280.

razlozi vjere. Tim dijalogom čitatelj je pozvan na odluku, odluku koja se tiče upravo života i smrti.⁷¹

3.3. SUD SINA ČOVJEČJEGA (Iv 9, 1-41)

Izvještaj o ozdravljenju slijepca od rođenja (Iv 9, 1-41) drugi je ivanovski tekst od velikog značenja za temu našega rada. Naime, u njemu se jedini put u Ivanovu evanđelju pojavljuje imenica *krima*, u odnosu na sud zbog kojega je Otac poslao svoga Sina na svijet.⁷² I u ovom dijelu radi boljeg i potpunijeg razumijevanja kristoloških posebnosti suda Sina Čovječjega ukratko ćemo se osvrnuti na literarni kontekst i na strukturu teksta.

3.3.1. Literarni kontekst Iv 9, 1-41

Izvještaj o ozdravljenju slijepca od rođenja (Iv 9, 1-41) nalazi se u »Knjizi znakova« (Iv 1 – 12). Za razliku od prvoga dijela »od Kane do Kane« (Iv 2, 1 – 4, 54) u kojemu je Isus djelovao prije svega u Galileji,⁷³ objavljujući se Mesija, eshatološki spasitelj prema židovsko-samarijanskim iščekivanjima i koji je kao takav bio prepoznat i prihvaćen od strane različitih sugovornika,⁷⁴ u poglavljima 5 – 10 koji se odvijaju u Judeji i u Jeruzalemu,⁷⁵ sve je usmjereno prema misteriju Isusova podrijetla i prema objavi identiteta Sina Božjega koja će u njegovim sugovornicima izazvati negativne reakcije. Potrebno je naglasiti da se u ovom dijelu, za razliku od prvoga, Isus objavljuje većoj skupini ljudi od kojih su najznačajniji Židovi, koji će neprestano dolaziti u sukob s Isusom zbog kršenja subotnjeg počinka i zbog bogohuljenja.⁷⁶

Početak navedena izvještaja ne predstavlja problem budući da u Iv 9, 1 nalazimo izraz: »i prolazeći«. Naime, prethodno osmo poglavlje u kojemu autor prikazuje Isusovu raspravu sa Židovima u hramu završava Isusovim izlaskom iz hrama nakon što su Židovi pograbili kamenje da ga bace na nj: »Nato pograbiše kamenje da bace na nj. No Isus se sakri te iziđe iz hrama.« (Iv 8, 59). Za razliku od prethodne rasprave koja se odvijala u hramu, susret sa slijepcem od rođenja

⁷¹ F. PORSCH, *Ivanovo evanđelje*, 30.

⁷² S. FUŽINATO, Milosrđe i sud (Iv 9), u: *Posvećeni život* 20-21(2015.-2016.)37-38, 64-78., ovdje 64.

⁷³ Osim čišćenja hrama (Iv 2, 13-22) i susreta s Nikodemom (Iv 3, 1-21) koji su se dogodili u Judeji.

⁷⁴ Prvi učenici, Samarijanka, Samarijanci, kraljev službenik i njegov dom.

⁷⁵ Osim umnažanja kruha (Iv 6) koje Isus čini s drugu stranu Galilejskog mora.

⁷⁶ S. FUŽINATO, *Tra fede e incredulità. Studio esegetico-teologico di Gv 5 in chiave comunicativa*, Roma, 2014., 189-190.

dogodit će se izvan hrama. Nadalje, uočavamo i promjenu likova i književnog roda koja nedvojbeno ukazuje na početak novog izvješća. U 8. poglavlju Isusovi glavni sugovornici su Židovi dok u Iv 9, 1 na narativnu pozornicu ulazi slijepac od rođenja, a u drugom retku i Isusovi učenici koje je čitatelj posljednji put susreo u 6. poglavlju, tj. u Isusovu čudesnom umnažanju kruha. Nadalje, za razliku od osmoga poglavlja koje s obzirom na književnu vrstu možemo definirati »raspravom« u Iv 9, 1-41 riječ je o Isusovu značenju. U 9, 1 započinje, dakle, posve nova tekstualna cjelina koja je literarno i teološki zaokružena, ali ju evanđelist scenski i vremenski uklapa u cjelinu svoga djela.⁷⁷

Za razliku od početka završetak 9. poglavlja je problematičan budući da se pripovijedanje nastavlja bez promjene likova i prostorno-vremenskog okvira. Naime, 10 poglavlje započinje Isusovom svečanom i autoritativnom izjavom: »Zaista, zaista kažem vam«, karakterističnom za Ivanovo evanđelje, bez promjene sugovornika, mjesta i vremena koje bez sumnje povezuju Iv 10, 1-21 s prethodnim ozdravljenjem slijepca od rođenja (Iv 9, 41). Mogući zaključak mogli bismo vidjeti samo u Iv 10, 6: »Isus im kaza tu poredbu, ali oni ne razumješe što im htjede time kazati«. Ali u Iv 10, 7 Isusov govor se nastavlja bez prekida sve do Iv 10, 21. Dva poglavlja nisu samo povezana na formalnoj razini nego i sadržajno. Drugi očiti element koji ih ujedinjuje je bez sumnje pozivanje na ozdravljenje slijepca od rođenja u Iv 10, 19-21: »Među Židovima ponovno nastaje podvojenost zbog tih riječi. Mnogi su od njih govorili: 'Zloduha ima pa mahnita! Što ga slušate?' Drugi su govorili: 'Nisu to riječi opsjednuta. Zar zloduh može slijepcima oči otvoriti'«. Početak novoga izvještaja nalazimo tek u Iv 10, 22 gdje je autor navodi jasnu promjenu vremena radnje: »Svetkovao se tada u Jeruzalemu Blagdan posvećenja. Bila je zima.«, a u sljedećem retku i mjesta radnje: »Isus je obilazio Hramom po trijemu Salomonovu.« (Iv 10, 23).⁷⁸

Zbog toga Iv 10, 1-21 možemo smatrati interpretativnim govorom Iv 9, 1-41 što u Ivanovu evanđelju ne bi bio jedini slučaj jer često jedno značenje biva protumačeno u sljedećem Isusovom objaviteljskom govoru. Tako u 5 poglavlju rasprava sa Židovima (rr. 19-47) slijedi nakon ozdravljenja uzetoga (rr. 1-18) i u 6 poglavlju Isusov govor o kruhu života koji je s neba sišao (rr. 22 sl.) tumači značenje umnažanja kruha koje je Isus učinio dan ranije (rr. 1-14). Možemo, dakle, zaključiti da se i u ovom slučaju radi o jednom izvještaju sastavljenom od dva različita književna

⁷⁷ I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenskog učenika*, 200.

⁷⁸ L. DEVILLERS, *La Fête de l'Envoyé. La section johannique de la Fête des Tendres (Jean 7, 1 – 10, 21) et la Christologie*, Paris, 2002., 16-21 i 56-57.

roda: izvještaj o ozdravljenju (Iv 9, 1-41) i interpretativni govor (Iv 10, 1-21). Međutim, analizirat ćemo samo prvi dio budući da nedvojbeno formira samostalnu narativnu cjelinu.

3.3.2. *Struktura Iv 9, 1-41*

Iv 9, 1-41 jednoglasno je prepoznat kao narativna samostalna cjelina. Međutim, s obzirom na njegovu strukturu autori nisu suglasni. Većina autora vođeni narativnim kriterijima predlaže podjelu na različite scene. Slijedimo strukturu od sedam scena koja nam se čini najprikladnijom budući da vodi računa o komunikacijskoj strategiji teksta.⁷⁹ Podjela u sedam scena odražava strukturu sudskog karaktera u kojoj je čitatelj postavljen pred pravim sudskim procesom. Pogledamo li tekst u cjelini uočit ćemo prekršaj: ozdravljenje slijepa od rođenja u dan subotnji, tužitelje: farizeje i Židove te optuženog: Isusa i svjedoke: roditelje i slijepca od rođenja.

Prva scena (Iv 9, 1-7) prikazuje prekršaj: Isus koji prolazeći ugleda čovjeka slijepa od rođenja, ozdravlja ga na svoju inicijativu kršeći zakon o suboti što će čitatelj saznati tek u retku 14. Ozdravljenje slijepca opisano je samo u redcima 6 i 7 glagolima u aoristu (rekavši, pljune, načini, pomaza i reče, operi se, ode, umije se i vrati se) koji ubrzavaju tijek radnje ne ulazeći u detalje. Na taj način autor poziva čitatelja da svoju pozornost usmjeri na znak i na reakcije Isusovih sugovornika, više negoli na samo čudo i na Isusa. Potvrdu navedenoj tvrdnji nalazimo u činjenici da autor prikazuje reakcije Isusovih sugovornika u sljedeća 34 retka.

Iv 9, 8-12 druga je scena u kojoj nalazimo prve reakcije susjeda koji postavljaju pitanje: »kako« (*pōs*) su mu se otvorile oči (r. 10) i »gdje je onaj« (*pou estin*) čovjek koji ga je ozdravio (r. 12). Ta pitanja tvore središte druge scene.

Treća scena obuhvaća retke 13-17. U njima središnju ulogu imaju farizeji koji ispituju slijepca od rođenja zbog njegova ozdravljenja u dan subotnji (usp. r. 14). Poput susjeda i farizeji ga pitaju »kako« (*pōs*) je zadobio vid (r. 15). Na njihovo pitanje slijepac odgovara: »Kal stavi na moje oči, oprah se i vidim« (r. 15). To prvo svjedočanstvo ozdravljenoga dovoljno je da farizeji osude Isusa: »Nije ovaj čovjek od Boga jer ne poštuje subotu« (r. 16). U očima farizeja ono što vrijedi nije zadobiveni vid slijepca od rođenja, nego prekršaj subote.

⁷⁹ J. SCHUBERT, *The Gospel of John*, 78.; M. GRILLI, *Il Vangelo secondo Giovanni*, 96-100.; S. FUŽINATO, *Milosrđe i sud (Iv 9)*, 65-66.

U četvrtoj sceni koju tvore redci 18-23 Židovi ispituju roditelje, koji svjedoče za svoga sina, ali ne i za Isusa zbog straha od Židova koji su se već bili ogovorili da se ima izopćiti iz sinagoge onaj tko Isusa prizna Kristom (Iv 9, 22). Zbog toga se iznova, po treći put, obraćaju slijepcu od rođenja.

Svjedočanstvo slijepca od rođenja pred Židovima prikazano je u petoj sceni (Iv 9, 24-34). Iznova mu postavljaju pitanje: »Što« (*ti*) mu je učinio i »kako« (*pōs*) su mu se otvorile oči. Govoreći mu da poda slavu Bogu, Židovi traže potvrdu i od strane slijepca za već sigurnu osudu: »mi znamo da je taj čovjek grešnik« (Iv 9, 24). Hrabriji od svojih roditelja i mudriji od farizeja slijepac svjedoči da je čovjek koji ga je ozdravio od Boga (usp. Iv 9, 25-33). Ovaj posljednji susret s tužiteljima završava osudom i kaznom: »'Sav si se u grijesima rodio, i ti nas da učiš?' i izbaciše ga.« (Iv 9, 34).

Vrhunac cijelog izvješća Isusov je razgovor sa slijepcem u kojemu mu se objavljuje kao Sin Čovječji. Riječ je o šestoj sceni koju tvore redci 25-37. U ovoj sceni slijepac od rođenja dolazi do punine svoje vjere. Na posljednje Isusovo pitanje: »Ti vjeruješ u Sina Čovječjega?« (Iv 9, 35), u koje su sadržana sva prethodna, slijepac od rođenja ispovijeda svoju vjeru riječju: »Vjerujem, Gospodine« i djelom: »I baci se ničice preda nj.« (Iv 9, 38).

U sedmoj sceni (Iv 9, 39-41) Isus izjavljuje: »Radi suda dođoh na ovaj svijet: da oni koji ne vide vide a oni koji vide postanu slijepi« (r. 39), preokrećući tako uloge i kategorije: optuženi postaje tužitelj a tužitelji optuženi. Čuvši te Isusove riječi farizeji mu se obraćaju pitajući ga: »Nismo li i mi slijepi?« (r. 40). U tom posljednjem dijalogu farizeji konačno postavljaju pitanje o samima sebi, a ne više o Isusu i o slijepcu od rođenja. No, pred Isusovim odgovorom: »Da ste slijepi ne biste imali grijeha. No vi govorite: 'Vidimo!' pa grijeh vaš ostaje« (r. 41), farizeji šute.

Na kraju važno je uočiti metodu kojom se Isus koristi u odnosu prema slijepcu od rođenja. Najprije ga ozdravlja, potom ga prepušta farizejima da rasprave s njim o novonastaloj situaciji. Zatim mu iznova prilazi i pomaže mu u njegovim duhovnim potrebama, dovodeći ga do punine vjere. Isus se nije držao nekakvog stereotipnog načina pomoću kojeg bi služio drugima, nego je sa svakom osobom postupao u skladu s njezinim trenutnim potrebama.

U svjetlu prethodne analize narativnih, sintaktičkih i semantičkih elemenata Iv 9, 1-41 možemo strukturirati na sljedeći način:

- Prva scena: Ozdravljenje slijepca od rođenja (Iv 9, 1-7)

¹ Prolazeći ugleda čovjeka slijepa od rođenja.

² Zapitaše ga njegovi učenici: »Učitelju, tko li sagriješi,
on ili njegovi roditelji te se slijep rodio?«

³ Odgovori Isus: »Niti sagriješi on niti njegovi roditelji,
nego je to zato da se na njemu očituju djela Božja.«

⁴ »Dok je dan, treba da radimo djela onoga koji me posla.
Dolazi noć, kad nitko ne može raditi.

⁵ Dok sam na svijetu, svjetlost sam svijeta.«

⁶ To rekavši, pljune na zemlju i od pljuvačke načini kal pa mu kalom premaža oči.

⁷ I reče mu: »Idi, operi se u kupalištu Siloamu!«
– što znači »Poslanik.«

Onaj ode, umije se pa se vrati gledajući.

- Druga scena: Ispitivanje susjeda (Iv 9, 8-12)

⁸ Susjedi i oni koji su ga prije viđali
kao prosjaka govorili su: »Nije li to onaj koji je sjedio i prosio?«

⁹ Jedni su govorili: »On je!«
Drugi opet: »Nije, nego mu je sličan.«

On je sam tvrdio: »Da, ja sam!«

¹⁰ Nato ga upitaše: »Kako su ti se otvorile oči?«

¹¹ On odgovori: »Čovjek koji se zove Isus načini kal,
premaža mi oči i reče mi:
'Idi u Siloam i operi se'.
Oдох dakle, oprah se i progledah.«

¹² Rekoše mu: »Gdje je on?«

Odgovori: »Ne znam.«

- Treća scena: Ispitivanje farizeja (Iv 9, 13-17)

¹³ Tada odvedoše toga bivšeg slijepca farizejima.

¹⁴ A toga dana kada Isus načini kal

i otvori njegove oči, bijaše subota.

¹⁵ Farizeji ga počеше iznova ispitivati kako je progledao.

On im reče: »Stavio mi kal na oči i ja se oprah – i evo vidim.«

¹⁶ Nato neki između farizeja rekoše: »Nije taj čovjek od Boga: ne pazi na subotu.«

Drugi su pak govorili: »A kako bi jedan grešnik mogao činiti takva znamenja?«

I nastade među njima podvojenost.

¹⁷ Zatim ponovno upitaju slijepca: »A što ti kažeš o njemu? Otvorio ti je oči!«

On odgovori: »Prorok je!«

- Četvrta scena: Svjedočanstvo roditelja (Iv 9, 18-23)

¹⁸ Židovi ipak ne vjerovahu da on bijaše slijep i da je progledao dok ne dozvaše roditelje toga koji je progledao.

¹⁹ i upitaše ih: »Je li ovo vaš sin za kojega tvrdite da se slijep rodio?

Kako sada vidi?«

²⁰ Njegovi roditelji odvrataše: »Znamo da je ovo naš sin i da se slijep rodio.

²¹ A kako sada vidi, to mi ne znamo;

i tko mu je otvorio oči, ne znamo.

Njega pitajte!

Punoljetan je: neka sam o sebi govori!«

²² Rekoše tako njegovi roditelji jer su se bojali Židova.

Židovi se doista već bijahu dogovorili

da se iz sinagoge ima izopćiti svaki koji njega prizna Kristom.

²³ Zbog toga rekoše njegovi roditelji: »Punoljetan je, njega pitajte!«

- Peta scena: Svjedočanstvo slijepca od rođenja (Iv 9, 24-34)

²⁴ Pozvaše stoga po drugi put

čovjeka koji bijaše slijep i rekoše mu: »Podaj slavu Bogu!

Mi znamo da je taj čovjek grešnik!«

²⁵ Nato im on odgovori: »Je li grešnik, ja ne znam.

Jedno znam: slijep sam bio, a sada vidim.«

²⁶ Rekoše mu opet: »Što ti učini? Kako ti otvori oči?«

27 Odgovori im: »Već vam rekoh i ne poslušaste me.
Što opet hoćete čuti?
Da ne kanite i vi postati njegovim učenicima?«

28 Nato ga oni izgrdiše i rekoše: »Ti si njegov učenik, a mi smo učenici Mojsijevi.
29 Mi znamo da je Mojsiju govorio Bog,
a za ovoga ne znamo ni odakle je.«

30 Odgovori im čovjek: »Pa to i jest čudnovato da vi ne znate odakle je,
a meni je otvorio oči.
31 Znamo da Bog grešnike ne uslišava;
nego je li tko bogobožazan i vrši li njegovu volju,
toga uslišava.
32 Odvijek a se nije čulo da bi tko
otvorio oči slijepcu od rođenja.
33 Kad ovaj ne bi bio od Boga,
ne bi mogao činiti ništa.«

34 Odgovore mu: »Sav si se u grijesima rodio, i ti nas da učiš?«
i izbaciše ga van.

- Šesta scena: Objava optuženika i vjera svjedoka (Iv 9, 35-38)

35 Dočuo Isus da su onoga izbacili van,
pa ga nađe i reče mu: »Ti vjeruješ u Sina Čovječjega?«

36 On odgovori: »A tko je taj, Gospodine, da vjerujem u njega?«

37 Reče mu Isus: »Vidio si ga! To je onaj koji govori s tobom!«

38 A on reče: »Vjerujem, Gospodine!«
I baci se ničice preda nj.

- Sedma scena: Osuda optuženoga (Iv 9, 39-41)

39 Tada Isus reče: »Radi suda dođoh na ovaj svijet:
da progledaju koji ne vide,
a koji vide, da oslijepel!«

40 Čuli to neki od farizeja koji su bili s njime

pa ga upitaju: »Zar smo i mi slijepi?«
41 Isus im odgovori: »Da ste slijepi, ne biste imali grijeha.
No vi govorite: 'Vidimo!' pa grijeh vaš ostaje.«

3.3.3. Egzegetsko-teološka analiza Iv 9, 1-41

3.3.3.1. Ozdravljenje slijepca od rođenja (Iv 9, 1-7)

U 9, 1 Ivan donosi bez ikakvoga uvoda izvještaj o Isusovu ozdravljenju slijepca od rođenja. Autor ne navodi nikakav podatak o vremenskom zbivanju radnje, niti ga dovodi u vezu s bilo kojim prethodnim događajem. Ivan jednostavno prikazuje Isusa koji je onuda prolazio i uočio slijepca od rođenja. Ne navodi se također niti po čemu se znalo da je čovjek slijep od rođenja. Stoga možemo pretpostaviti da je bio dobro poznata osoba.⁸⁰ No naglasak je bio na tome da je slijep od rođenja što daje na težini Isusova znamenja koje je učinio. U sinoptičkim evanđeljima također nalazimo izvještaje o ozdravljenju slijepih ljudi, ali nigdje nema navoda da su bili slijepi od rođenja. Židovi su u sljepoći od rođenja, ali i općenito bilo kakvom obliku nesreće koja bi zadesila čovjeka, vidjeli posljedicu grijeha. Odnosno fizičke probleme su povezivali s moralnim. Vjerojatno su i učenici bili upoznati s takvim shvaćanjem. Ali ono što je stvaralo nedoumice jest pitanje: Kako je moguće da je taj čovjek sagriješio i prije svoga rođenja? A također je bilo prisutno i mišljenje da je moguće da se grijesi roditelja očituju na njihovoj djeci. No, čini se da pitanje učenika nije išlo u tom smjeru, jer im je dobro poznato da su proroci, Jeremija i Ezekiel, propovijedali upravo suprotno (usp. Jr 31, 29sl.; Ez 18, 1-4).⁸¹ Ivan ovdje donosi Isusov odgovor koji je bitno kristološki. Isus iznova objavljuje da je on *svjetlo svijeta* koji, dok je na svijetu, treba da radi djela onoga koji ga je poslao (usp. Iv 9, 4).

Riječ je o Božjim djelima koja će se očitovati i na ovome slijepcu od rođenja. U cijelom Ivanovom evanđelju se ne objašnjava što se odnosi na pluralni oblik pojma »djela«. Od velike je važnosti i izraz »radimo«, kojim Isus naglašava da se ovdje ne radi o nečemu što samo on treba činiti. I njegovi učenici su pozvani i odgovorni činiti Božja djela. Izraz »treba da radimo« podsjeća na činjenicu da djela o kojima je riječ u ovom odlomku, ne potječu sa zemlje, nego su s neba poslana od Boga. Riječima »dolazi noć« želi se naglasiti kako vrijeme polako prolazi, te da nam ova

⁸⁰ Usp. L. MORRIS, *Ivan*, 354.

⁸¹ I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 201.

mogućnost lako može izmaći, što nam je ujedno poziv da što prije krenemo činiti ono što Bog nalaže. Isusova povezanost s učenicima očituje se u Iv 9, 5 u uporabi izraza »kadgod« (grč. *hotan*) čime se naglašava da Krist svojom smrću ne prestaje biti *svjetlo svijeta*, nego da to nastavlja biti u životu i djelovanju svojih učenika.

Što se tiče ozdravljenja Ivan ga opisuje vrlo kratko. Isus iscjeljuje slijepca tako što od pljuvačke i prašine pravi kal, stavlja ga na njegove oči i naređuje mu da ih ispere u kupalištu Siloamu. Prema tadašnjim shvaćanjima kal se smatrao vrlo ljekovitim sredstvom. O tome govore i sinoptici (usp. Mk 7, 33; 8, 23). Neki crkveni oci također spominjanje kala povezuju s Post 2, 7 gdje se opisuje stvaranje čovjeka pomoću prašine. Ako je to ispravan način tumačenja, onda se u ovom Kristovom činu očituje Božji stvaralački čin. Isus zatim slijepcu zapovjeda da ode i da se opere u kupalištu Siloamu, koji se nalazi na južnom lijevom kornoru zida Jeruzalema. Kao i mnoga druga kupališta u Jeruzalemu, mnogi su stanovnici vjerovali u njegovu ljekovitu moć.⁸² Ozdravljenje slijepca dogodilo se upravo kada je on oprao kal sa svojih očiju, a ne činom mazanja kala po očima. Time se željela otkloniti bilo kakva sumnja da je Isusovo mazanje slijepčevih očiju kalom nekakva magijska radnja. Ivan pojašnjava da naziv Siloam znači »Poslanik«, što bi ujedno značilo da je slijepac ozdravio po Isusu, Božjem Poslaniku.

3.3.3.2. Ispitivanje susjeda (Iv 9, 8-12)

To čudesno ozdravljenje postalo je odmah predmetom rasprave svjedoka koji su vidjeli što se dogodilo. Rasprave i čuđenje bile su aktualne i u sinoptičkim izvještajima kadgod je Isus činio čudesa, ali kod Ivana imamo jednu razliku. Dok se kod sinoptika svjedoci dive Isusovim čudesima i slave Boga, kod Ivana je u središtu Krist koji čini čudesa i pitanje njegove vlastite osobnosti. Ivan Isusova čudesa predstavlja kao znakove i u središte pozornosti stavlja Isusovu osobu, pitanje njegova identiteta te njegovu samoobjavu. Tako se od pitanja identiteta samog ozdravljenog čovjeka, preko načina kako se ozdravljenje dogodilo dolazi do ključnog pitanja Isusova podrijetla. Prvo što su farizeji uočili jest da je Isus slijepca ozdravio u subotu i to za sobom povlači važno teološko pitanje: je li time prekršio zakon o suboti? Čime će na kraju evanđelist to njihovo važno teološko pitanje protumačiti kao njihovu nevjeru.⁸³

⁸² J. SCHUBERT, *The Gospel of John*, 80.

⁸³ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 201.

Prvi svjedoci ozdravljenja bili su susjedi i oni koji su ga prije viđali kao prosjaka.⁸⁴ U tim redcima nam postaje jasnije zašto je slijepac bio u blizini Hrama. Naime, ondje je sjedio i prosio za milostinju, kako bi mogao preživjeti. Ivan ne donosi detalje slijepčeva identiteta kako bi čitatelju omogućio lakše identificiranje s njim i kako bi mu kasnije rasprave s farizejima o ovom slučaju bile potpuno jasne. To ozdravljenje dovelo je do velike podijeljenosti među nazočnima. Jedni tvrde da je riječ o prijašnjem slijepom prosjaku, dok drugi tvrde da je riječ o nekom drugom koji je njemu sličan. Takve sumnje bit će prisutne i kod učenih farizeja, ali ipak na višoj razini. Tu sumnju riješit će sam ozdravljenik potvrđujući svoj identitet riječima: »Da ja sam!« Te njegove riječi upućuju na važnu Kristovu riječ s obzirom na objavu njegova identiteta: »Ja jesam!«⁸⁵

Nakon utvrđenja identiteta slijedi pravi sudski proces u kojemu je središnje pitanje: »Kako su ti se otvorile oči?« (Iv 9, 10-11). Na postavljeno mu pitanje čovjek odgovara kratko sažimajući čitav čudesni događaj, na temelju čega možemo zaključiti da on vrlo malo zna o Isusu, posebice kada za njega govori da je »čovjek koji se zove Isus«. On nije svjestan Isusove prave osobnosti, stoga o njemu govori kao o običnom čovjeku. No, zanimljivo je uočiti da čovjek što više nastavlja pričati o susretu s Isusom to sve više postaje svjestan njegova identiteta i značenja čudesnog ozdravljenja koje je od njega primio. Nakon njegova svjedočenja farizeji žele znati gdje se Isus nalazi, no on im ne znao odgovoriti.

3.3.3.3. Ispitivanje farizeja (Iv 9, 13-17)

U trećoj sceni (Iv 9, 13-17) započinje rasprava između ozdravljenoga slijepca i farizeja. Farizeje zanima samo jedno: Zašto je Isus učinio čudo ozdravljenja baš u subotu. Ne zanima ih niti čudesno ozdravljenje niti pak teška sudbina koju je ovaj slijepac imao. Nakon njegova ponovna svjedočenja nastala je podjeljenost među farizejima: neki su tvrdili da Isus nije od Boga jer ga je ozdravio u subotu, dok su se drugi pitali kako je moguće da je grješnik ako čini čudesna djela. Koliko je bila jaka njihova zbunjenost vidimo u njihovu pitanju upućenu ozdravljenomu: »A što ti kažeš o njemu? Otvorio ti je oči!« (Iv 9, 17). Ozdravljenik ne oklijevajući, otvoreno Isusa priznaje Prorokom. Za njega taj pojam predstavlja najviše što bi se moglo reći za nekoga tko je Božji čovjek. Stoga svojim odgovorom Isusu daje ono najviše značenje koje mu je bilo poznato. Što više ozdravljenik govori

⁸⁴ Usp. F. F. BRUCE, *The Gospel of John*, 211.

⁸⁵ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evangelje ljubljenog učenika*, 203.

o Isusu, sve mu je jasnije stanje stvari i polako ali sigurno ulazi u istinu koju Krist želi donijeti svijetu. Od mišljenja da je Isus samo običan čovjek, ozdravljenik prelazi na shvaćanje da je doista riječ o proroku. No njegovo svjedočanstvo o Isusu farizejima nije dovoljno da ih uvjeri u čudesno ozdravljenje. Stoga traže razgovor s njegovim roditeljima.⁸⁶

3.3.3.4. Svjedočanstvo roditelja (Iv 9, 18-23)

Ovdje se više ne koristi pojam *farizeji*, nego uobičajeni naziv *Židovi*. Vjerojatno je da Ivan to čini kako bi toj situaciji pridodao službeni karakter. Roditelji su suočeni s dvostrukim pitanjem vezano za njihova sina: najprije žele ustvrditi njegov točan identitet, te onda izravno čuti kako je ozdravio. Prvo pitanje je potpuno logično, no drugo je puno osjetljivije. Roditelji naravno, nemaju nikakvih poteškoća vezano uz prvi odgovor, no glede drugoga već su malo suzdržani, te govore da nisu sigurni kako im je sin ozdravio niti tko ga je ozdravio. Njihovo stalno inzistiranje da pitaju »njega« i da on sam za sebe govori (Iv 9, 20-21), dovoljan je pokazatelj koliko roditelji žele što manje sudjelovati u tim raspravama i koliko kod njih prevladava strah od Židova.⁸⁷ Ivanu je bilo jako važno naglasiti strah koji roditelji imaju od Židova jer tim strahom nije bio zahvaćen samo puk, nego i ugledni starješine koji su se od straha ustručavali priznati Isusovim učenicima.

3.3.3.5. Svjedočanstvo slijepca od rođenja (Iv 9, 24-34)

Nakon što Židovi nisu dobili odgovore kakve su željeli od roditelja, pozivaju ponovno ozdravljenoga slijepca na ispitivanje. Izrazom »pozvaše po drugi puta« autor stvara dojam pravog sudskog saslušanja. A izraz »podaj slavu Bogu!« služio je u starozavjetno vrijeme kao izraz kojim bi osumnjičenik otvoreno trebao priznati vlastitu krivnju i čast koja jedino Jahvi pripada. Ovdje Židovi predstavljaju autoritet. Stoga se u odlomku uočava snažan naglasak na izrazu »znamo«, koji Židovi upotrebljavaju kada Isusa nazivaju grješnikom. Oni znaju kako je Bog Mojsiju govorio, dok za Isusa ne znaju ni odakle je.⁸⁸

Ispitivanje se nastavlja. Židovi pokušavaju što više informacija dobiti od ozdravljenika i želeći ga zbuniti ponavljaju ista pitanja ne bi li u popratnim informacijama saznali nešto vrijedno optužbe,

⁸⁶ Usp. L. MORRIS, *Ivan*, 362.

⁸⁷ *Isto*, 362-363.

⁸⁸ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Tumačenje Evandjelja po Ivanu*, 362.

⁸⁸ *Isto*, 362-363.

no on je odlučan i ne želi se ponavljati. ozdravljeni slijepac postaje sve jači i čvršći u svojim stavovima i odgovorima.⁸⁹ Štoviše, predbacuje Židovima neprihvatanje njegova svjedočanstva te ih ironično pita da možda i oni ne kane postati Isusovim učenicima. Židovi vidno uvrijeđeni tom svojevrsnom drskom provokacijom ozdravljenika nazivaju »njegovim učenikom«, dok sebe osobno deklariraju »učenicima Mojsijevim« (usp. Iv 9, 28-29). Zanimljivo je ovdje spomenuti kako je u Iv 7, 27 rečeno da kada Krist dođe nitko neće znati odakle je. Stoga je njihova argumentacija ovdje nedosljedna i neuvjerljiva za ozdravljenika. On nastavlja svoj govor i njihovu »znamo«, suprotstavlja svoje »znamo« tvrdeći njima, ali i čitavoj zajednici da Bog ne uslišava grješnike. Obični neuki prosjak, predbacuje velikim učenim farizejima kako upravo u tom Isusovom čudesnom ozdravljenju njegovih slijepih očiju ne vide Božje djelo. Posebno naglašava kako se nikada do sada nije spominjalo ozdravljenje slijepca od rođenja i time se redosljed njegova zaključivanja zatvara. Objašnjava kako je posve nemoguće da bi Isus bio u mogućnosti njemu ozdraviti oči da to djelo nije od Boga. Za njega je to nepobitna činjenica.

Ali Židovi i dalje ne obraćaju pozornost na njegov govor. Zarobljeni legalističkim stavom i dalje nastavljaju sa svojim tvrdnjama kako je slijepoća bila uzrokom grijeha te da se slijepac sav u grijesima rodio. Predbacuju mu što si uzima za pravo poučavati njih koji su toliko učeni. No upravo ih ta njihova argumentacija, da se sav u grijesima rodio, odaje jer u tom slučaju, priznaju ono što su na početku dovodili u pitanje: da je on, premda sada vidi, doista bio slijep.⁹⁰ Nakon što su ostali bez mogućnosti argumentacije, Židovi posežu za silom i izbacuju ozdravljenika van. U tome neki bibličari vide izbacivanja ozdravljenika iz zgrade u kojoj se sastanak odvijao, dok drugi u njemu prepoznaju simboliku izbacivanja čovjeka iz zajednice vjernika.

3.3.3.6. Objava optuženika i vjera svjedoka (Iv 9, 35-38)

Nakon svjedočanstva pred Židovima u kojima se pokazao kao odrastao i zreo čovjek koji prepoznaje i ispovijeda svoju vjeru, sposoban ući u polemiku s poznavateljima Zakona, slijepac biva tražen upravo od onoga za kojega je svjedočio i zbog kojega je bio izbačen van.

⁸⁹ Usp. J. SCHUBERT, *The Gospel of John*, 81.

⁹⁰ L. MORRIS, *Ivan*, 365-367.

Svoj put vjere slijepac dovodi do punine u drugom susretu s Isusom u kojemu za razliku od prvoga ulazi u dijalog, pita, odgovara i vjeruje.⁹¹ Na Isusov upit: »Ti vjeruješ u Sina Čovječjega?« (Iv 9, 35) ozdravljeni odgovara: »A tko je taj, Gospodine, da vjerujem u njega?« (Iv 9, 36). Onaj kojega je prije prepoznao kao čovjeka imenom Isus, kao proroka i čovjeka Božjega sada mu objavljuje svoj mesijanski identitet pozivajući ga da otvori oči vjere i povjeruje u onoga kojega je vidio i koji mu sada govori: »Vidio si ga! To je onaj koji govori s tobom!« (Iv 9, 37). Isus mu ne odgovara »Ja sam«, kao Samarijanki u Iv 4, 26, nego »vidio si ga« pozivajući ga na gledanje koje ide dalje od onog tjelesnog koje je primio i koje u ovom slučaju nije drugo nego li gledanje vjere.⁹²

Slijepac od rođenja koji je vidio Svjetlost i čuo Riječ započinjući svoj put vjere i svjedočenja, pozvan je u Isusu Sinu Čovječjemu vidjeti Onoga kojega je Bog poslao da ispuni njegov spasenjski naum. Na Isusov upit vjere u osoban misterij ozdravljeni odgovara ispovijedajući svoju vjeru riječima i djelima koje predstavljaju vrhunac i završetak njegova puta vjere u kojemu je prešao iz tame u svjetlost postajući vidjelac u punom smislu riječi: »'Vjerujem, Gospodine!' I baci se ničice preda nj.« (Iv 9, 38). Zadobivajući dvostruki vid slijepac od rođenja postaje paradigma zrele vjere, javnog svjedočenja, pravog Isusova učenika i bezuvjetne pripadnosti Sinu Čovječjemu.⁹³

Na taj način slijepac od rođenja postaje predstavnik svih onih koji nemaju znanje ali imaju ljubav, koji se ne boje dovesti u pitanje same sebe i vlastite jasnoće i sigurnosti te se otvoriti Božjoj spasenjskoj riječi.⁹⁴ Budući da nije imao što izgubiti, zbog svoje sljepoće smatran grješnikom i isključen iz religioznog, kulturnog i društvenog života, bez budućnosti, u očima drugih iako živ već odavno mrtav nije se bojao započeti iznova. Već osuđen nije se bojao osuda i mišljenja drugih. Prihvaćajući se onakvim kakvim jest nije imao što skrivati. Naime, za razliku od ostalih slijepac od rođenja jedini je koji dovodi u pitanje samoga sebe, pita, vjeruje i svjedoči. Riječ je o autentičnoj osobi koja živi u istini o sebi i drugima. Odgovara samo ono što zna, a pred onim što ne zna ne skriva se ispod plašta ohole sveznalice. Kao takav predstavlja slobodne, one koji se ne boje živjeti istinu i hoditi u Svjetlosti.

⁹¹ S. FUŽINATO, *Milosrđe i sud* (Iv 9), 69.

⁹² C. CASALEGNO, »*Perché contemplino la mia gloria*« (Gv 17, 24). *Introduzione alla teologia del Vangelo di Giovanni*, Cinisello Balsamo (Milano), 2006., 299.

⁹³ Usp. S. FUŽINATO, *Milosrđe i sud* (Iv 9), 70.

⁹⁴ M. GRILLI, *Il Vangelo di Giovanni*, 106.

3.3.3.7. Osuda optuženoga (Iv 9, 39-41)

Izvještaj o ozdravljenju slijepca od rođenja završava dramatičnim preokretom, tj. osudom optuženoga. Naime, Isus objavljuje da je došao na ovaj svijet radi suda: »da progledaju koji ne vide, a koji vide, da oslijepel!« (Iv 9, 39). Na pitanje farizeja upućeno po prvi puta izravno Isusu: »Zar smo i mi slijepi?« (Iv 9, 40) Isus otkriva istinsku sljepoću i istinske slijepce: »Da ste slijepi, ne biste imali grijeha. No vi govorite: 'Vidimo' pa grijeh vaš ostaje.« (Iv 9, 41). Sljepoća o kojoj Isus govori nije se odnosila na budućnost, nego na već prisutnu stvarnost. Isus ne osuđuje farizeje nego samo konstatira već ostvaren učinak suda.⁹⁵ U kontekstu Ivanovog evanđelja ne radi se samo o grijehu odbacivanja Svjetla i nevjere, nego i o grijehu oholosti koji farizejima, dobrim poznavateljima i izvršiteljima Zakona, priječi da u ozdravljenju slijepca od rođenja prepoznaju Božjeg Poslanika i povjeruju u njegovu spasenjsku riječ. Oni sa sigurnošću znaju da Isus nije od Boga, jer krši subotu i da se slijepac rodio u grijehu. Sa svojim »mi znamo«, što je izraz njihove samodostatnosti i grijeha, farizeji osuđuju same sebe.⁹⁶

Isusovim dolaskom na zemlju i njegovom spasenjskom objavom u riječima i djelima, ljudi su pozvani na odluku. Hoće li, poput slijepca od rođenja dopustiti Isusu da im *otvori oči* ili će ustrajati u tami i sljepoći nevjere. Postoje oni koji vide, ali se poput farizeja zatvaraju i ostaju slijepi, za razliku od slijepaca koji ne vide, ali koji se ipak, poput slijepca od rođenja, otvaraju Svjetlosti i u susretu s njom započinju svoj put vjere. Farizeji su istinski slijepci, jer unatoč tome što posjeduju znanje odbijaju Svjetlo i ostaju u tami nevjere, tj. u grijehu.⁹⁷ Tako Isus na kraju izvještaja mijenja uloge: slijepac je progledao, a farizeji su postali slijepci. Kao takvi predstavnici su onih koji imaju znanje, ali nemaju ljubav.⁹⁸ »Njihovo kruto i sterilno znanje priječi im da vide i da spoznaju da ih upravo Riječ Božja, kojom se služe kako bi odbacili Poslanika, proziva raskrinkavajući njihovo licemjerstvo.«⁹⁹

⁹⁵ M. MARCHESELLI, Peccato e peccatori in Gv 9, u: S. GRASSO, E. MANICARDI (ur.), »Generati da una parola di verità« (Gv 1, 18), Bologna, 2006., 141-154., ovdje 151.

⁹⁶ A. CASALEGNO, »Perché contemplino la mia gloria« (Gv 17, 24), 300-301.

⁹⁷ I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 211.

⁹⁸ M. GRILLI, *Il Vangelo di Giovanni*, 106.

⁹⁹ S. FUŽINATO, *Milosrđe i sud (Iv 9)*, 71.

Ivan naglašava da ne sudi Isus: »Ta Bog nije poslao Sina na svijet da sudi svijetu, nego da se svijet spasi po njemu«. Ljudi su ti koji sami sebe osuđuju svojom odlukom (Iv 3, 17). U osobnom susretu s Isusom, Svjetlom svijeta, čovjek osuđuje samoga sebe: ako povjeruje u njega i u njegovu riječ progledat će, a ako ga odbaci ostat će u svojoj sljepoći i u grijehu nevjere. Riječ je dakle o čovjekovom samo osuđivanju pred objavom Svjetla.¹⁰⁰

Ivan će također reći u Iv 10, 19-21 da je Isusovo djelovanje dovelo do razdora ne samo među farizejima (usp. Iv 7, 16), nego i među samim narodom. Dok su ga jedni smatrali opsjednutim, drugi su ga branili da niti jedan opsjednuti, niti grješan čovjek ne može činiti ovakva čudesna djela, a kamoli ozdraviti sljepca od rođenja.¹⁰¹ Promatrajući završetak ovog izvještaja jasno je da je Ivanova poruka znatno dublja od samog ozdravljenja slijepca od rođenja. Ivan želi da u ovom izvještaju vidimo odnos farizeja i mladih kršćanskih zajednica u prvim vremenima Crkve, a jezgra njihova međusobnog sukoba jest upravo prodrijeto Isusa Krista i pitanje njegova mesijanstva. A kršćanska zajednica, ako stupi među ovakve rasprave može se pozvati na konkretna iskustva i djela koja je Isus činio. Isus im je otvorio oči i objavio se kao svjetlo svijeta.¹⁰²

3.4. SUD RIJEČI (Iv 12, 37-50)

U Iv 12, 37-50 autor donosi još jedan vrlo značajan Isusov govor o sudu Riječi u posljednji dan. Radi boljeg i potpunijeg razumijevanja tog evanđeoskog izvješća ukratko ćemo se osvrnuti na njegov literarni kontekst i na temeljne strukturalne značajke koje su »ulazna vrata« u značenje teksta.

3.4.1. Literarni kontekst Iv 12, 37-50

Iv 12, 37-50 zaključak je »Knjige znakova«. Nevjera Židova i Očev spasenjski naum ispunjen u njegovu Sinu, Isusu Kristu središnje su teme ovoga odlomka. Potrebno je pritom naglasiti da se ne radi o sažetku rezultata Isusovog javnog djelovanja niti o povijesnoj retrospektivi. Riječ je o

¹⁰⁰ S. FUŽINATO, *Milosrđe i sud* (Iv 9), 71.

¹⁰¹ Usp. F. PORSCH, *Ivanovo evanđelje*, 88.

¹⁰² *Isto*.

teološkom promišljanju koje, u svjetlu starozavjetnih spisa, želi razumjeti nevjeru Židova, imajući u vidu situaciju autorova vremena.¹⁰³

Početak izvještaja možemo odrediti bez poteškoća. U Iv 12, 12-36 autor prikazuje Isusov svečan ulazak u Jeruzalem, susret s nekim Grcima i Isusovo tumačenje svoje smrti. Sve se to odvijalo za vrijeme Blagdana u Jeruzalemu. No, nakon tumačenja svoje smrti Isus ode i sakri se od njih (usp. Iv 12, 36). U Iv 12, 37 na narativnoj pozornici ostaje samo autor koji iznosi svoje osobno promišljanje o Isusovu djelovanju i o njegovim učincima, te Isusov objaviteljski govor o svom poslanju.

Završetak navedena izvještaja također je jasan budući da u 13, 1 autor donosi jasnu promjenu vremena radnje. U 13, 1: »Bijaše pred blagdan Pashe. Isus je znao da je došao njegov čas da prijeđe s ovoga svijeta Ocu, budući da je ljubio svoje, one u svijetu, do kraja ih je ljubio.« započinje, dakle, »Knjiga slave«, u kojoj evanđelist prikazuje čas Isusove proslave u mucima, smrti i uskrsnuću. Na narativnoj pozornici uz Isusa, glavnog protagonista, od sada su nazočni i njegovi učenici.

3.4.2. *Struktura Iv 12, 37-50*

Iv 12, 37-50 većina autora dijeli na dva dijela. Prvi dio koji obuhvaća retke 37-43 donosi autorovu refleksiju o Isusovom djelovanju tražeći odgovor na temeljno pitanje: »Zašto Židovi nisu povjerovali u Isusa?« Ujedinjujući božansku odluku i ljudsku krivnju autor razvija svoje temeljne ideje o vjeri i nevjeri.¹⁰⁴ Odgovor na pitanje nevjere Židova autor traži u Božjoj riječi i djelovanju. Tako donosi dva citata iz knjige proroka Izaije. Prvi u Iv 12, 38: »Gospodine! Tko povjerova našoj poruci? Kome li se otkri ruka Gospodnja?« (usp. Iz 53, 1) i drugi u Iv 12, 39: »Zaslijepi im oči, stvrdnu srca; da očima ne vide, srcem ne razumiju te se ne obrate pa ih ozdravim.« (usp. Iz 6, 9-10).

U očima Ivana i Isus se u svom javnom djelovanju susreo sa sljepoćom i okorjelošću srca, jer većina nije povjerovala u njegovu spasenjsku Riječ. Reakciju naroda na Isusovo javno djelovanje Ivan tumači kao tzv. okorjelost srca koja je opisana u Izaijinoj viziji o pozivu 6, 9-10: »Idi i reci tom narodu: 'Slušajte dobro, ali nećete razumjeti, gledajte dobro, ali nećete spoznati.' Otežaj salom

¹⁰³ E. GHEZZI, *Come abbiamo ascoltato Giovanni. Studio esegetico-pastorale sul quarto Vangelo*, Pontecchio Marconi (BO), 2006., 798.

¹⁰⁴ *Isto*.

srce svoje tom narodu, oglušiti mu uši, zaslijepiti oči da očima ne vidi, da ušima ne čuje i srcem da ne razumije kako bi se obratio i ozdravio.«

Kao što možemo uočiti Ivan ne citira doslovno tekst iz Knjige proroka Izaije, nego ga formulira i prilagođava svojim potrebama. Izdvaja sljepoću i okorjelost srca, čime bi se sljepoća vezala uz Isusova znamenja koja je činio, a upotreba pojma srca je bila važna jer je srce slovilo kao središte čovjekova odlučivanja. I drugi su teolozi rane Crkve uzimali u obzir ovaj odlomak iz proroka Izaije za taj problem, što nam ponovno pokazuje kako su i oni stajali pred ovom zagonetkom te da nisu mogli pronaći odgovarajuće obrazloženje.¹⁰⁵

Drugi dio koji čine redci 44-50 je Isusov objaviteljski govor. Riječ je govoru koji je autor dodao na kraju Isusovog javnog djelovanja. Po svom sadržaju sličan je onomu u Iv 3, 16-19, a njegovi zaključni stihovi mogu biti aluzija na Pnz 18, 18-19 i 31, 19.26 gdje se osuđuju oni koji su odbijali slušati proroke koje je poslao sam Jahve. U tom govoru Isus još jednom potvrđuje da je Božji izaslanik i da će one koji odbacuju njega i Oca koji ga je poslao suditi riječ u posljednji dan.¹⁰⁶ U središtu tog Isusovog objaviteljskog govora je Isusova spasenjska riječ te vjera i nevjera židovskoga naroda.

U strukturi čitavog Ivanovog evanđelja upravo taj odlomak djeluje kao prvi epilog koji predstavlja suprotnost završnom (Iv 20, 30sl.), te kao takav doista dijeli Evanđelje na dva dijela. Na kraju »Knjige znakova« Ivan bez ikakve informacije gdje je Isus nakon što se povukao od mnoštva, donosi još jedan Isusov poziv u kojem je sažeto sve što je prethodno govorio i raspravljao.¹⁰⁷

U svjetlu prethodne analize Iv 12, 37-50 možemo, dakle, podijeliti na dva dijela:

- Nevjera Židova (Iv 12, 37-43)

³⁷ Tako je Isus pred njima učinio tolika znamenja,
oni ne povjerovali u njega,

³⁸ da se ispuni riječ

koju kaza prorok Izaija: Gospodine!

¹⁰⁵ Usp. F. PORSCH, *Ivanovo evanđelje*, 112-113.

¹⁰⁶ Ph. PERKINS, *Evanđelje po Ivanu*, 604.

¹⁰⁷ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 248.

Tko povjerova našoj poruci?
Kome li se otkri ruka Gospodnja?

³⁹ Stoga i ne mogahu vjerovati,
jer Izaija dalje kaže:

Zaslijepi im oči,
stvrđnu srca;
da očima ne vide,
srcem ne razumiju
te se ne obrate
pa ih ozdravim.

⁴¹ Reče to Izaija jer je vidio slavu njegovu
te o njemu zborio.

⁴² Ipak, mnogi su i od glavara vjerovali u njega,
ali zbog farizeja nisu to priznavali:
da ne budu izopćeni iz sinagoge.

⁴³ Jer više im je bilo do slave ljudske,
nego do slave Božje.

- Sud riječi i posljednji poziv na vjeru (Iv 12, 44-50)

⁴⁴ A Isus povika:

»Tko u mene vjeruje,
ne vjeruje u mene,
nego u onoga koji me posla;
⁴⁵ i tko vidi mene,
vidi onoga koji me posla.

⁴⁶

Ja – Svjetlost – dođoh na svijet
da nijedan koji u mene vjeruje
u tami ne ostane.

⁴⁷

I sluša li tko moje riječi, a ne čuva ih,
ja ga ne sudim.

Ja nisam došao suditi svijetu,
nego svijet spasiti.

⁴⁸

Tko mene odbacuje

49 i riječi mojih ne prima,
ima svoga suca:
riječ koju sam zborio –
ona će mu suditi u posljednji dan.
Jer nisam ja zborio sam od sebe,
nego onaj koji me posla – Otac –
on mi dade zapovijed
što da kažem, što da zborim.

50 I znam:
zapovijed njegova jest život vječni.
Što ja dakle zborim,
tako zborim
kako mi je rekao Otac.«

3.4.3. Egzegetsko-teološka analiza Iv 12, 37-50

3.4.3.1. Nevjera Židova (Iv 12, 37-43)

O odnosu vjere i nevjere autor ovdje ne govori prvi puta. On je prisutan kroz čitavo Ivanovo evanđelje i možemo ga vidjeti kao reakciju na bilo koje čudesno djelo koje je Isus činio tokom svoga javnog djelovanja. Dok je mala skupina učenika povjerovala u njega već nakon prvog znamenja na svadbi u Kani Galilejskoj (usp. Iv 2, 11), mnoge židovske zajednice, iako naravno ne sve, u njemu nisu prepoznale Mesiju, nego su na neka njegova djela odgovorili nevjerom i sumnjom.¹⁰⁸ Temeljni uzrok nevjere Ivan vidi u riječima proroka Izaije iz Četvrte pjesme o Sluzi Jahvinom 53, 1: »Tko da povjeruje u ono što nam je objavljeno, kome se otkri ruka Jahvina?« i iz 6, 9 gdje Gospodin šalje Izaiju da ide propovijedati narodu govoreći: »Slušajte dobro, al' nećete razumjeti; gledajte dobro, al' nećete spoznati.«

Te riječi upotrebljavao je i sam Isus u Mt 13, 14 i Lk 8, 10, pa čak i Pavao u Dj 28, 26. Kod Izaije navedeni glagoli su u imperativu, pa ih se može shvatiti i kao jedan oblik kazne za učinjena zla djela. Dok se kod sinoptika upotreba Izaijina proroštva koristi kao ilustracija, tj. da se oni koji ne vjeruju baziraju samo na ono što je izvanjsko rečeno u Isusovim prispodobama i da ne vide dalje

¹⁰⁸ Usp. L. MORRIS, *Ivan*, 447.

od onog površnog, da ne shvaćaju bit i istinu koju im Isus želi objaviti, Pavao vidi razlog u tome što je »poganima poslano spasenje Božje« (usp. Dj 28, 28). Ivan želi razumjeti taj naizgled »neuspjeh« Isusovog povijesnog poslanja i odgovor pronalazi u Izaiji i u njegovu proroštvu.¹⁰⁹ U njemu Ivan sve pripisuje Božjoj volji. Ništa nije moguće ukoliko Bog ne djeluje. Ivan kada upotrebljava riječi »zaslijepi im oči«, ne želi reći da se do toga dolazi bez znanja, ili protiv volje tih ljudi. Isto je i s otvrdnućem srca.¹¹⁰ To se događa upravo jer su ti ljudi odabrali zlo. Odabrali su ga svjesno i namjerno te su zbog te odluke sami krivi za posljedice. Ivan je kroz cjelokupno svoje evanđelje naglašavao važnost odluke i njezine posljedice. Stoga on u ovom odlomku ništa od toga ne povlači, nego ističe da je Božja ruka u posljedicama njihove odluke. Ivan stavlja jasan naglasak da je Božja ruka prisutna u tom čitavom procesu, čak i unatoč činjenici da ljudi »niti vide«, niti »razumiju«, niti se »obraćaju«. Božja namisao se ispunjava, čak i unatoč protivljenju zlih ljudi.¹¹¹

U r. 41 Ivan govori o slavi i prema njegovom motrištu u prorokovim riječima se prije svega radi o Kristovoj slavi. Iako se te riječi odnose kod Izaije na Jahvu, Ivan ne povlači neku veliku razliku između Krista i Jahve, te očito smatra da je Izaija imao na umu slavu koja će se ispuniti u Kristu. Pred nama je sada predodžba slave koja obuhvaća Kristovu veličinu, ali ujedno i križ kao najveće očitovanje njegove veličine. Ona je popraćena mišlju o njegovoj odbačenosti od svijeta kao sastavni dio iste te slave. Tek kad malo bolje promislimo o činjenici da je Isus unatoč tome što je Bog, sišao na zemlju i doveo se u položaj gdje su ljudi imali mogućnost odbaciti ga, i unatoč činjenici da ga i jesu odbacili, moći ćemo shvatiti što njegova slava zapravo podrazumijeva.¹¹² No Ivan ne želi ostaviti dojam da su baš svi Krista odbacili. Stoga u r. 42 govori da su mnogi povjerovali u Isusa ali da su se bojali javno ispovjediti svoju vjeru zbog farizeja, koji su se tada već toliko protivili Isusu da bi svako priznanje vjere u njega proglasili izopćenjem iz zajednice. Stoga su mnogi šutjeli.

U r. 43 Ivan snažno sažima osudu tih ljudi sljedećim riječima: »Više im je bilo do slave ljudske, nego do slave Božje.« (Iv 9, 43). Ovdje izraz »slava« ima oblik pohvale i dobrog mišljenja. Jedino što treba biti kriterijem jest Isusova slava. Tako Ivan u svojim završnim promišljanjima želi da si

¹⁰⁹ F. D. BRUNER, *The Gospel of John. A Commentary*, Michigan, 2011., 733.

¹¹⁰ Usp. L. MORRIS, *Ivan*, 447.

¹¹¹ *Isto*.

¹¹² *Isto*.

svaki čitatelj u ovom tekstu postavi pitanje osobnog odnosa prema Božjoj slavi objavljenoj u Sinu.¹¹³

3.4.3.2. Sud riječi i posljednji poziv na vjeru (Iv 12, 44-50)

Isusov objaviteljski govor kojim završava prvi veliki dio Ivanova evanđelja (»Knjiga znakova«) može se doimati pomalo i nelogično na ovome mjestu. Ivan ne navodi mjesto ni vrijeme, niti kome je upućen. Isus je naime, prije svoga povlaćenja od mnoštva pozvao na vjeru već u Iv 12, 36 i sada se taj poziv opet ponavlja, ali u puno širem obliku uz dozu dramatičnosti. Neki bibličari smatraju da ovaj dio Ivanova evanđelja nije djelo evanđelista, nego kasnijeg redaktora. Ipak većina autora s pravom autorstvo pripisuje Ivanu, ali ostavljaju mogućnost kasnijim tekstualnim proširivanjima ili promjenama jer u njemu prevladava prepoznatljiv ivanovski stil pisanja, a sadržajno predstavlja skraćenu verziju onoga što Ivan govori kroz čitavo svoje evanđelje. Ivanovo ne navođenje slušatelja moglo bi značiti da ga je Ivan namijenio svim čitateljima.¹¹⁴

Ivanov prikaz Isusovog javnog djelovanja završava njegovim posljednjim pozivom ljudima na obraćenje. Iako se Isus tijekom svog javnog djelovanja susretao s mnogim odbacivanjima, njegova posljednja riječ nije osuda nego blagi poziv na obraćenje i vjeru. On nije došao suditi ljudima nego ih spasiti. U ovom kratkom tekstu sadržane su glavne značajke cjelokupnog Ivanovog evanđelja, a to su: vjera, Isus kao Božji Poslanik, sadašnji i posljednji sud, svjetlost i tama te vječni život. Tim Isusovim završnim riječima Ivan prikazuje cjelokupnu Kristovu službu. Isus ih izgovara vrlo glasno što nam ujedno govori da im želi dati na važnosti. U njima se najprije naglašava njegova bliskost s Ocem, jer tko vjeruje u Krista vjeruje i u onoga koji ga je poslao. Oca Ivan ne spominje imenom, nego upotrebljava izraz »onaj koji... posla« svoga Sina (sp. Iv 9, 44). U r. 46 pojam »Ja« je naglašen, nakon čega iznova slijedi govor o dvojstvu tame i svjetlosti. Tama predstavlja stanje u kojem se nalazi čovjek, no Krist je taj koji dolazi kao svjetlost da čovjeka izbavi iz toga stanja. U tome otkrivamo i cilj Isusova poslanja: spasenje svih ljudi. Isus je došao da ljude izbavi iz tame, a ne da u njoj ostanu zauvijek zarobljeni.¹¹⁵

¹¹³ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 251.

¹¹⁴ *Isto*, 252.

¹¹⁵ Usp. L. MORRIS, *Ivan*, 449.

Formulacija posljednjih dvaju redaka ostavlja dojam kao da se Isus opravdava što, iako nije došao suditi svijetu ipak mora prihvatiti sudačku ulogu, te kako nikome ne sudi izravno, nego da je njegova riječ sud ukoliko je odbačena i prezrena.¹¹⁶ Za Ivanovo evanđelje nam je poznato kako prevladava sadašnja eshatologija gdje se sud promatra u samom prihvaćanju ili neprihvaćanju Krista i njegove riječi. Stoga je moguće da je r. 48 redakcijski zahvat koji snažnije govori o budućem sudu. Isus želeći naglasiti ozbiljnost upozorenja u pozadinu svog govora stavlja ideju Božjeg autoriteta, govoreći da sve ono što je on govorio i propovijedao nije činio sam od sebe već onako kako mu je zapovjedio Otac. Autori ovdje također upozoravaju na sličnost sa starozavjetnim obećanjem koje se odnosilo na proroke, kao što je Mojsije (usp. Pnz 18, 15.18). Stoga ovdje polazeći od Staroga zavjeta, u Isusu se gleda novoga Mojsija koji pred narod stavlja odluku između života i smrti. U Isusovim završnim riječima u r. 50: »zapovijed njegova jest život vječni« nalazi se poveznica s Mojsijevim govorom narodu: »Ta nije to za vas prazna riječ, jer ona je vaš život« (usp. Pnz 32, 47), čime je ponovno snažno naglašena spasenjska narav Kristova poslanja od Oca. Nije došao osuditi svijet, nego mu donijeti život. A razlog sudu nije ništa drugo negoli čovjekovo odbacivanje svjetla i ostajanje u tami. No, ipak u čitavom Evanđelju više prevladava govor o spasenju negoli o sudu. No, pritom je važno napomenuti da su čovjekova djela ta koja će mu u posljednji dan suditi.¹¹⁷

Ovim zaključnim Isusovim objaviteljskim govorom evanđelist sažima čitavu Ivanovsku poruku o Kristu, koja je upućena svim ljudima. U njoj želi snažno istaknuti Isusovu posredničku ulogu, ali isto tako i sveopće značenje njegove poruke. On je jedini put spasenja za sve ljude, jer je upravo u njegovoj riječi Božja nakana postala svijetu čujna i prepoznatljiva. Tko se ovoj riječi ne prepusti vjerom, sam sebi sudi (usp. Iv 3, 18). Njegova riječ svojevrsni je »poziv na život« upućen čitavom čovječanstvu.

¹¹⁶ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 253.

¹¹⁷ Usp. *isto*, 254.

Zaključak

Nakana ovoga rada bila je prikazati razvoj i shvaćanje misli o posljednjem sudu s posebnim naglaskom na Ivanovo evanđelje. Već u prva dva dijela uvidjeli smo da se misao suda najprije upotrebljavala u zakonskom vidu kao održavanje pravednosti u društvu, da bi se kasnije taj pojam počeo primjenjivati na Boga kao vrhovnog suca u Izraelu te zaštitnika prava. U Novome zavjetu pojam suda promatra se i upotrebljava u svrhu predočavanja onoga posljednjega suda koji se ima dogoditi u posljednji dan o ponovnom Kristovom dolasku.

U odnosu na sinoptička Evanđelja Ivanovo evanđelje sadrži određene značajke koje ga čine posebnim i koje kao takve ukazuju na okolnosti, krize i izazove s kojima se suočavala Ivanova kršćanska zajednica. U svjetlu tih povijesnih i kulturoloških ali jednako tako i religioznih okolnosti Ivan je formirao svoju misao o posljednjem sudu koji se događa već sada ovdje na zemlji, a ne nužno na kraju vremena. Vjera je ključni čimbenik pomoću kojeg čovjek sam odlučuje o svojoj sudbini u svom osobnom susretu s Isusom Kristom, Svjetlom svijeta.

Bog je toliko ljubio svijet, da je poslao svoga Sina da ga spasi, a ne da ga osudi (usp. Iv 3, 17). Stoga u svjetlu izvještaja o sudu Svjetlosti (Iv 3, 1-21), sudu Sina Čovječjega (Iv 9, 1-41) i sudu Riječi (Iv 12, 37-50), možemo zaključiti da se sud o kojemu Ivan govori događa već sada i ovdje. Primarni subjekt suda je čovjek koji svojim djelima sam sebe osuđuje na vječni život ili na vječnu propast.

Bibliografija

Crkveni izvori

REBIĆ, Adalbert, FUČAK, Jerko, DUDA, Bonaventura (ur.), *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jerusalem«*, Zagreb, 2011.

Knjige

BARKER, Kenneth L., KOHLENBERGER III, John R., *The expositors Bible Commentary. Abridged edition. New Testament*, Michigan, 2004.

BARRET, C. Kingsley, *The Gospel according to St. John. An Introduction with commentary and Notes on the Greek text. Second edition*, London, 1955.

BRUCE, *The Gospel of John. Introduction, Exposition and Notes*, Michigan, 1994.

BRUNER, Frederick Dale, *The Gospel of John. A Commentary*, Michigan, 2011.

BULTMANN, Robert, *The Gospel of John. A commentary*, Philadelphia, 1971.

CASALEGNO, Alberto, *»Perché contemplino la mia gloria« (Gv 17, 24). Introduzione alla teologia del Vangelo di Giovanni*, Cinisello Balsamo (Milano), 2006.

DEVILLERS, Luc, *La Fête de l'Envoyé. La section johannique de la Fête des Tendes (Jean 7, 1 – 10, 21) et la Christologie*, Pariz, 2002.

DUGANDŽIĆ, Ivan, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 2005.

DUGANDŽIĆ, Ivan, *Evandjelje ljubljenskog učenika. Uvodna pitanja i komentar Ivanova evandjelja*, Zagreb, 2012.

FUŽINATO, Silvana, *Tra fede e incredulità. Studio esegetico-teologico di Gv 5 in chiave comunicativa*, Roma, 2014.

GHEZZI, Enrico, *Come abbiamo ascoltato Giovanni. Studio esegetico-pastorale sul quarto Vangelo*, Pontecchio Marconi (BO), 2006.

GRILLI, Massimo, *Il Vangelo di Giovanni*, Bologna, 2016.

HARRINGTON, David J., VIVIANO, Benedict T., KARRIS, Robert J., DILLON, Richard J., *Komentar evandjelja i Djela apostolskih*, Sarajevo, 1997.

LÉON-DUFOUR, Xavier, *Lettura dell'Evangelo secondo Giovanni*, Cinisello Balsamo (Milano), 1998.

LEWIS, Scott M., *The Gospel According to John And The Johannine Letters*, Toronto, 2005.

MORRIS, Leon, *Ivan. Tumačenje Evandjelja po Ivanu*, Novi Sad, 1988.

PAINTER, R. Jackson, *The Gospel of John. A Thematic Approach*, Oregon, 2010.

PERKINS, Pheme, *Komentar evanđelja i Djela apostolskih*, Sarajevo, 1997.

PORSCH, Felix, *Ivanovo evanđelje*, Zagreb, 2002.

SCHUBERT, Judith, *The Gospel of John. Question by Question*, Oregon, 2016.

SMITH, Robert H., *Wounded Lord. Reading John Through the eyes of Thomas. A Pastoral and Theological Commentary on the Fourth Gospel*, Oregon, 2009.

VANDE KAPPELLE, Robert P., *Truth revealed. The Message of the Gospel of John-Then and now*, Oregon, 2014.

Članci

FUŽINATO, Silvana, Milosrđe i sud (Iv 9), u: *Posvećeni život 20-21(2015.-2016.)*37-38, 64-78.

MARCHESELLI, Maurizio, Peccato e peccatori in Gv 9, u: S. GRASSO, E. MANICARDI (ur.), *»Generati da una parola di verità« (Gv 1, 18)*, Bologna, 2006., 141-154.

Rječnici, leksikoni, enciklopedije

AMERL, Rudolf, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta*, Zagreb, 2000.

KITELL, Gerhard, FRIEDRICH, Gerhard (ur.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Pasadena, 1985.

GRABNER-HAIDER, Anton, *Praktični biblijski leksikon*, Zagreb, 1997.

LÉON-DUFOUR, Xavier, *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1993.

VERBRUGGE, Verlyn D. (ur.), *New International Dictionary of New Testament Theology: Abridged Edition*, Michigan, 2003.